

ศาสนา คือ โรงพยาบาลโลก

ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก

พุทธทาส ๑๐๐ ปี หนังสือดี ๑๐๐ เล่ม

ศาสนา
คือโรงพยาบาลโลก

พุทธทาส อินทปัญโญ

สุขภาพใจ

บรรยายเมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๖
ณ โรงพยาบาลสงฆ์ กรุงเทพฯ

ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก

พุทธทาสภิกขุ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
พุทธทาสภิกขุ.
ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก.-- พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2549.
70 หน้า.
1. พุทธศาสนา -- หลักธรรม. 2. พุทธปรัชญา. I.. ชื่อเรื่อง
294.301
ISBN 974-409-722-1

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : มีนาคม ๒๕๔๙ **จัดพิมพ์โดย** สำนักพิมพ์สุขภาพใจ บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด **คณะที่ปรึกษา** เกียรติ ปรัชญาศิลปวุฒิ, กิตติ ปิยพสุนทรา, รังษี สุทนต์ **ประธานกรรมการบริหาร** บัญชา เฉลิมชัยกิจ **กรรมการผู้จัดการ** โชนรังสี เฉลิมชัยกิจ **บรรณาธิการบริหาร** วรุตม์ ทองเชื้อ **บรรณาธิการ** รัตนา ไศลทอง **พิสูจน์อักษร** รัชนก จงชนะภักดี **แบบปก** วิโรจน์ จิรวิทยาภรณ์ **ศิลปกรรม** สุชาติ วิวัฒน์ตระกูล **ภาพปก/ภาพประกอบ** วไลลักษณ์ ผลเพิ่ม **ฝ่ายโรงพิมพ์** สมจิต มุณีอุปถัมภ์ **ฝ่ายขาย** มนัญชยา ศิริวงษ์, เฉลิมชัย แก้วเรือง, อุดร ปัญญาชัย **ฝ่ายการตลาด** ศุภวรรณ คุ้มภัย, อัคคณัฐ ชุมนุม **จัดจำหน่ายโดย** สายส่งสุขภาพใจ บริษัท บุ๊ค ไทม์ จำกัด ๑๔/๓๗๐ หมู่ ๑๐. ถ.พระราม ๒ ซอย ๓๘ แขวงบางมด เขตจอมทอง กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐ **โทรศัพท์** ๐-๒๔๑๕-๒๖๒๑, ๐-๒๔๑๕-๖๕๐๗, ๐-๒๔๑๕-๖๗๙๗ โทรสาร ๐-๒๔๑๖-๗๗๔๔ www.booktime.co.th **พิมพ์ที่** ฝ่ายโรงพิมพ์ บริษัท ตถาตา พับลิเคชั่น จำกัด โทรศัพท์ ๐-๒๔๑๖-๓๒๙๔

คำนำสำนักพิมพ์

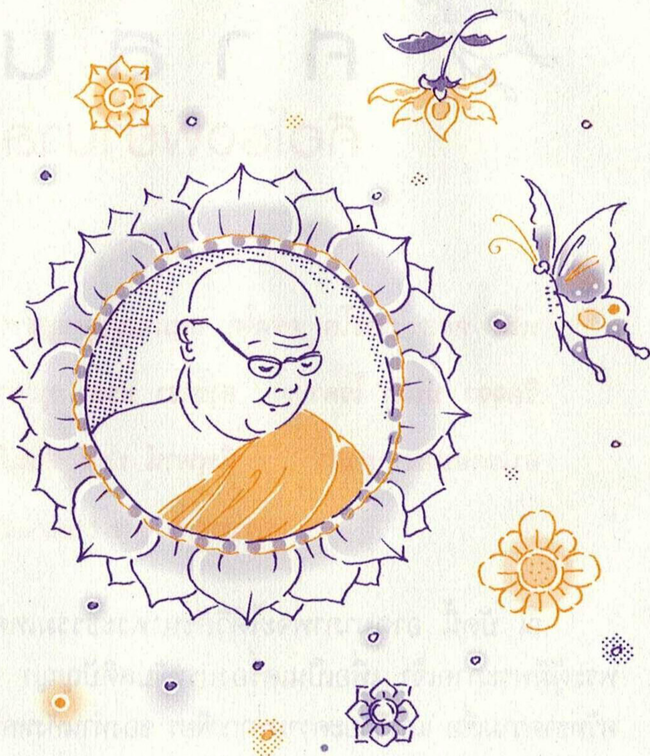
ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาล ของท่านพุทธทาสภิกขุ ในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๙ นี้ ประกอบกับการที่ท่านได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ประจำปี ๒๕๔๙-๒๕๕๐ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๘ ที่ผ่านมา หลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงได้จัดทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อเชิดชูเกียรติคุณของท่าน

สำนักพิมพ์สุขภาพใจ ได้จัดทำหนังสือในวาระพิเศษขึ้นในโครงการที่ว่า **พุทธทาส ๑๐๐ ปีหนังสือดี ๑๐๐ เล่ม** ภายใต้โครงการ **"๑๐๐ ปีชาตกาล สืบสานปณิธานพุทธทาส"** โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิตา และถวายเป็นอาจาริยบูชา รวมทั้งเป็นการเผยแผ่หลักคำสอนของท่านให้กว้างไกลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วยังได้คัดสรรหนังสือที่มีเนื้อหาสาระสำคัญ โดดเด่น เข้าใจง่าย และเป็นหลักธรรมพื้นฐาน ที่เหมาะสำหรับจะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก เป็นหนังสือดี ๑ ใน ๑๐๐ เล่ม จัดอยู่ในชุด **ธรรมะรักษาใจ** ซึ่งชุดนี้ประกอบด้วยหนังสือ ธรรมะคือโอสถสำหรับโลก ยาระงับสรรพโรค ศิลปะแห่งการใช้สติในทุกกรณี ความสุขในทุกอิริยาบถ และธรรมะ ๔ เกลอ

ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก เป็นหนังสือที่อธิบายความสำคัญและจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของศาสนาอย่างละเอียดทุกแง่มุม โดยเฉพาะในแง่ที่เกี่ยวกับ *ตัวแท้ของศาสนา ความจำเป็นที่ต้องมีศาสนา และศาสนาจะช่วยบำบัดโรคให้แก่คนในโลกได้อย่างไร* โดยท่านพุทธทาสได้ชี้ให้เห็นว่าศาสนาเปรียบเสมือนโรงพยาบาลของโลก ที่สามารถรักษาโรคได้ทุกอย่าง โดยเฉพาะโรคทางจิตวิญญาณที่เกิดจากกิเลส ตัณหา ความทะยานอยากรัก โลภ โกรธ หลง ซึ่งทุกคนในโลกย่อมมีโรคชนิดนี้ด้วยกันทั้งนั้น และมีเพียงหลักธรรมในทางศาสนาเท่านั้นที่รักษาได้

สำนักพิมพ์สุขภาพใจ

ศาสนา
คือโรงพยาบาลโลก

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ชิคจฺฉา ปรมา โรคา สงฺขารา ปรมา ทุกฺขา

อาโรคฺยปรมา ลาภา นิพฺพานํ ปรมํ สุขนฺติ

(สุขวรรค. ธ. ขุ. ๒๕/๔๒/๒๕)

ณ บัดนี้ อาตมาภาพจะได้วิสัชนาพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธาความเชื่อ และวิริยะความพากเพียร ของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญงอกงามก้าวหน้าในพระศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้, กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมเทศนาในวันนี้ นับว่าเป็นธรรมเทศนาในอภิลักขิตสมัย คือจัดขึ้นเป็นพิเศษ ปรารภเหตุที่ท่านทั้งหลาย มีท่านประธานคณะกรรมการเป็นเจ้าภาพ ได้จัดให้มีกุศลวิธีมีประการต่างๆ ขึ้นในสถานะเช่นนี้ เพื่อสำเร็จประโยชน์แก่สถานที่นี้ อันเป็นสถานที่บำบัดทุกข์ของภิกษุสามเณรผู้อาพาธ แล้วยังมีสมานฉันท์ร่วมกัน ในอันที่จะประกอบการกุศลส่วนธัมมัสสวนมัย คือการสดับตรับฟังธรรมเทศนา อันนับว่าเป็นบุญกิริยาอีกส่วนหนึ่ง.

อาตมาได้นำเอาพระพุทธภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น มาเป็นหัวข้อสำหรับบรรยายธรรมเทศนาในวันนี้ เพื่อจะชี้ใจความสำคัญสักข้อหนึ่ง ให้เราท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัทได้เล็งเห็นอันเกี่ยวกับสถานที่นี้. ถ้าจะสรุปหัวข้อของธรรมเทศนาในวันนี้แล้ว ก็อยากจะเรียกว่า จะได้บรรยายเรื่อง **“ศาสนาคือโรงพยาบาลของโลกเป็นอย่างน้อย.”** ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน จงได้สังเกตคำว่า “เป็นอย่างน้อย”! เพราะอาตมาได้กล่าวว่า ศาสนาเป็นโรงพยาบาลโลก แล้วก็มีคำว่า “เป็นอย่างน้อย” อยู่ในตอนท้ายด้วย. ขอให้เราได้พินิจพิจารณาในสิ่งที่เรียกว่า “ศาสนาๆ” นี้ให้เข้าใจในเบื้องต้นเสียก่อน แล้วท่านจะเข้าใจในข้อต่อไปที่ว่า “ศาสนาเป็นโรงพยาบาลของโลก” ได้อย่างไรสืบไป. แล้วในที่สุดก็จะเข้าใจในคำว่า “เป็นอย่างน้อย” อีกต่อหนึ่ง.

ในวาระแรกนี้ อาตมาจะได้บรรยายในส่วนที่ว่า “ศาสนา” คืออะไร เป็นอันดับแรก.

สิ่งที่เรียกว่าศาสนาๆ ในที่นี้ อาจจะมีความหมายไม่ตรงตามที่ท่านทั้งหลายคิดนึกกันอยู่ก็ได้ เพราะว่าโดยทั่วไป บุคคลย่อมเข้าใจว่า ศาสนาคือคำสั่งสอน แต่ในบัดนี้ อาตมาจะได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า "ศาสนาๆ" ในฐานะที่มิใช่คำสั่งสอน. ไม่ใช่เป็นคำสั่งสอน แต่เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งต่างหากจากคำสั่งสอน และขอยืนยันว่าเป็นตัวศาสนาที่แท้จริง. ศาสนาในฐานะที่เป็นคำสั่งสอนนั้น หาใช่ตัวศาสนาที่แท้จริง หรือตัวแท้ของศาสนาไม่. "ตัวแท้ของศาสนา" นั้น เป็นตัวการปฏิบัติ หรือตัวการกระทำ อันเป็นไปเพื่อความพ้นจากความทุกข์ หรือสิ่งที่สัตว์นั้นๆ ไม่พึงปรารถนา. เอาใจความแต่เพียงสั้นๆ ก็มีอยู่ว่า **ศาสนาคือตัวการกระทำเพื่อให้หลุดพ้นไปจากอันตรายที่ตนไม่ปรารถนา.**

เพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้งในความข้อนี้ เราจะได้วินิจฉัยกันในเรื่องราวต่างๆ ทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวกับคำว่า "ศาสนา" แต่อาตมาอยากจะชี้ให้เห็นอย่างลึกซึ้งลงไปในส่วนที่ว่าศาสนาหรือสิ่งที่เรียกกันว่าศาสนาได้เกิดขึ้นมาในโลกนี้อย่างไรเสียก่อน. ในชั้นต้นนี้ ขอให้เอาใจใส่กับสัญชาตญาณ หรือความรู้สึกอย่างธรรมดาสามัญของสัตว์สักข้อหนึ่ง คือข้อที่ว่าสัตว์ทั้งหลายย่อมเกลียดกลัวต่ออันตราย มีความรู้สึกที่หลบลี้หนีจากอันตราย หรือที่เรียกง่ายๆ ว่ามีการหนีภัยเป็นธรรมดา. ไม่มีสัตว์ที่มีชีวิตเหล่าใด ประเภทใดที่ปราศจากความรู้สึกอันนี้. ชีวิตแต่ละชีวิตย่อมมีความรู้สึกที่จะหลบลี้หนีอันตรายทุกสิ่งทุกอย่าง ตามที่ตนมองเห็น จนกระทั่งเป็นสัญชาตญาณ

คือความรู้สึกที่ไม่ต้องเจตนา ก็เกิดขึ้นได้เอง แล้วก็กระทำไปได้เองในตัวเสร็จ โดยไม่ต้องมีเจตนาหรือโครงการอย่างนั้นอย่างนี้ ย่อมทำการหลบหนีภัย ไปด้วยอำนาจสัญชาตญาณนั้น ในขณะนั้น โดยเร็วพลัน. ลักษณะอย่างนี้แหละ เป็นสิ่งที่ควรสังเกตและพินิจพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้เข้าใจ สิ่งที่เรียกว่า "ศาสนาๆ" ได้เป็นอย่างดี. เมื่อเป็นที่เข้าใจกันว่า สิ่งที่มีชีวิต ทั้งหลาย ย่อมประกอบอยู่ด้วยสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณ คือความรู้สึกที่จะ หนีอันตรายดังนี้แล้ว เราย่อมกล่าวได้ หรือเชื่อถือได้โดยไม่ต้องกลัวผิดอีกว่า สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ย่อมพยายามในอันที่จะหลบลี้หนีจากอันตราย คือการลี้ภัย หรือหนีจากความทุกข์; เพราะฉะนั้น จึงมีระบอบแห่งการกระทำตามสมควร แก่ความคิดนึก หรือสติปัญญาของสัตว์นั้นๆ หรือของสิ่งที่มีชีวิตนั้นๆ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตอยู่ในระดับต่ำต้อยเพียงใดก็ตาม ย่อมมีการกระทำ ด้วยกายด้วยใจในอันที่จะหลบลี้หนีภัยดังกล่าวแล้ว, กิริยาที่หลบลี้หนีภัยนี้ จึงพลอยกลายเป็นสัญชาตญาณตามไปด้วย และการกระทำเพื่อให้รอดจาก อันตรายนี้เอง คือตัวแท้ของสิ่งที่เรียกว่า "ศาสนา" ในที่นี้ ซึ่งเราจะได้ พิจารณากันให้แยบคายสืบไป. แต่ขอให้สนใจที่จะพิจารณาไปตั้งแต่ต้น ให้รู้จักตัวสัญชาตญาณ คือการลี้ภัยหรือหนีภัย หรือการ พยายามเพื่อจะให้พ้นจากภัย จากอันตราย จนกระทั่งมอง เห็นได้ว่า แม้แต่สัตว์เล็กๆ น้อยๆ เช่นเปี้ยวเช่นปู ซึ่งมีวิธี วิ่งหนีลงรูเพื่อให้พ้นจากอันตราย ว่านั่นคือศาสนาของมัน.

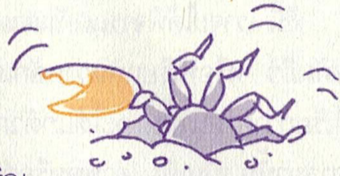
การที่กล่าวเช่นนี้ อาจจะเป็นสิ่งที่น่าขบขันหรือน่าหัวเราะก็ได้ แต่อาตมาขอให้ท่านทั้งหลายสนใจ และได้พินิจพิจารณาดูให้เห็นความจริงในข้อที่ว่า กิริยาที่จะเอาตัวให้รอดนี่แหละ ชื่อว่า "ศาสนา." แม้ว่าสัตว์เหล่านั้นจะพูดจากันไม่ได้ คือว่าไม่มีปาก ไม่มีลิ้น ไม่มีเสียงจะพูด แต่ก็สามารถจะสอนศาสนาให้แก่กันและกันได้ ด้วยการทำตัวอย่างให้ดู หรือว่าเพราะสิ่งนี้มีมูลฐานอันตั้งอยู่บนสัญชาตญาณคือการหนีภัย เพราะฉะนั้น มันจึงทำเป็นกันอยู่ในระดับหนึ่งเป็นส่วนน้อย แล้วก็ขยายสูงขึ้นไปตามสติปัญญา ตามกำลัง. สูงขึ้นมาถึงสัตว์ที่ฉลาดกว่าเปี้ยวกว่าปู สัตว์ที่มีชีวิตทุกชนิดเหล่านั้น ต่างก็มีวิธีจะหลบลี้หนีอันตรายของตนๆ กระทั่งสูงขึ้นมาถึงคนหรือสัตว์ ชนิดที่พอจะเรียกได้ว่าคนในอันดับแรก ซึ่งจะเรียกว่าคนป่าหรืออะไรก็สุดแท้, คนเหล่านั้นก็ไม่วายที่จะมีวิธีสำหรับหนีอันตรายของตนๆ, จนกระทั่งถึงคนที่เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป, จนกระทั่งถึงสมัยที่พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก ซึ่งก็มีระบบวิธีการกระทำเพื่อให้พ้นจากอันตรายของตนๆ. ความแตกต่างกันจึงอยู่ที่ว่า แล้วแต่ว่าสัตว์หรือสิ่งที่มีชีวิตนั้นๆ เห็นว่า

อะไรเป็นอันตราย. สัตว์ที่มีสติปัญญาน้อย เช่นเปี้ยวหรือปู ก็เห็นอันตรายซึ่งอยู่ในระดับต่ำ หรือที่เล็กน้อยไปตามส่วน. สัตว์ที่มีชีวิตอันวิวัฒนาการสูงขึ้นมาตามลำดับ ก็มองเห็นสิ่งที่เรียกว่าอันตรายนั้นๆ ประณีตหรือสูงขึ้นมาตามลำดับๆ กระทั่งถึงสัตว์ที่สูงขึ้นมาในขนาดที่เรียกกันว่าคน. คนยิ่งมีวิวัฒนาการทางจิตสูงขึ้นเท่าไร ก็มองเห็นสิ่งที่เรียกว่าอันตรายหรือความทุกข์สูงตามขึ้นไปเท่านั้น. วิธีที่จะหลบลี้หนีอันตรายหรือความทุกข์นั้นก็พลอยสูงตามขึ้นไปด้วย. นับตั้งแต่คนที่มองเห็นอันตรายทางกายเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ ก็มีวิธีทำให้พ้น เห็นว่าความยากจนเป็นความทุกข์หรืออันตรายก็มีวิธีทำให้พ้นจากความยากความจนเหล่านี้ เป็นต้น แล้วแต่ว่าสัตว์หรือบุคคลนั้นๆ มองเห็นว่าสิ่งใดเป็นอันตรายหรือความทุกข์. เราจะเกณฑ์ให้สัตว์ทั้งหลายมีความรู้สึกเท่ากันและเสมอกันนั้นไม่ได้: สัตว์ทั้งหลายจะต้องมีสติปัญญาเป็นของของตนโดยเฉพาะ มองเห็นความทุกข์หรืออันตรายนั้นๆ ตามส่วนแห่งความสามารถของสติปัญญาของตน เพราะฉะนั้น ระเบียบหรือวิธีต่างๆ ที่จะให้พ้นจากอันตรายหรือความทุกข์ ซึ่งได้เกิดมีขึ้นในโลกนี้เป็นลำดับๆ มานั้น จึงอยู่ในฐานะที่เหลื่อมล้ำต่ำสูงกว่ากันเป็นลำดับๆ จนกระทั่งถึงสมัยที่คน, แม้ในสมัยก่อนพระพุทธเจ้า คือก่อนพุทธกาล คนเหล่านั้นก็ได้รู้สึกว่า ความทุกข์หรืออันตรายที่คนทั้งหลายพากันกลัวกันนักนั้นยังโง่เกินไป ยังต่ำเกินไป. **ความทุกข์หรืออันตรายที่น่ากลัวนั้น คือเรื่องที่เกี่ยวกับทางใจ โดยเฉพาะก็คือกิเลส.**

ผู้มีปัญญาเหล่านี้ ได้มองเห็นกิเลสว่าเป็นอันตรายหรือความทุกข์ยิ่งกว่าอันตรายภายนอก ชนิดที่คนในกาลก่อนเคยกลัวกันมา, เพราะฉะนั้นจุดที่มุ่งหมายของการที่จะบำบัดอันตรายของคนชั้นนี้ จึงได้หันมาพิจารณากันในทางจิต ทางใจ หรือที่เรียกกันว่าในทางภายใน. ยิ่งคิดค้นไป ก็ยิ่งพบอันตรายในภายในคือกิเลสนั้นมากขึ้นๆ จนถึงชั้นที่ละเอียดประณีตที่สุด ซึ่งต้องอาศัยสติปัญญาความสามารถของพุทธบุคคล มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขให้เป็นผู้พิจารณาเห็น และเป็นผู้หาทางแก้ไขในที่สุด เราจึงได้ระบบหนีภัยหรือหลบจากอันตราย หรือพ้นจากความทุกข์ชนิดที่สูงสุดเด็ดขาด คือทำลายกิเลสอันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งปวงให้หมดสิ้นไป สำเร็จรูปเป็นระบบวิธีกระทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ทรงสั่งสอน. เพราะฉะนั้น เราควรจะถือว่า ตัวการกระทำเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์นั่นเอง คือตัวแท้ของศาสนา. ส่วนคำบอกเล่าซึ่งกันและกัน อันเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ, นั้นเป็นเพียงคำบอกเล่าหรือคำบรรยาย หรือคำกล่าวถึงตัวแท้ของศาสนา หาควรจะถือว่าเป็นตัวแท้ของศาสนาอยู่ที่คำพูดหรือคำสั่งสอนนั้นไม่ เพราะว่า **ตัวแท้ของศาสนานั้น อยู่ที่ตัวการกระทำเพื่อให้เกิดการรอดพ้นจากความทุกข์ หรือสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา** เท่านั้น. แม้จะมีระดับต่ำต้อยอยู่ในระดับศาสนาของเปี้ยวของปู ก็ขออย่าได้ดูหมิ่น ดูถูก ดูแคลนแต่ประการใดเลย เพราะว่าสิ่งที่มีชีวิตเพียงระดับนั้น มีความรู้สึกเพียงเท่านั้น มีสติปัญญาเพียงเท่านั้น น่าชมเชยเป็นอย่างยิ่งอยู่แล้วที่รู้จักเอาตัวรอดได้.

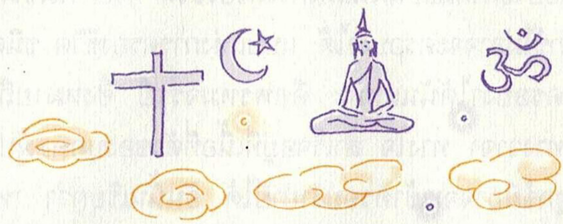
สัตว์ที่สูงขึ้นมากกว่าเปี้ยวกว่าปู กระทั่งถึงสัตว์ที่ใกล้คนที่สุด เช่น ประเภทลิงเป็นต้น จนกระทั่งถึงคนป่า จนกระทั่งถึงคนธรรมดา จนกระทั่งถึงบุคคลที่เจริญ

ถึงที่สุด เหล่านี้ล้วนแต่มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกันทั้งนั้น ในการกระทำที่เอาตัวรอด. ถ้าเราจะพิจารณาดูโดยหลักนี้ ด้วยน้ำใจที่เที่ยงตรงเป็นธรรมไม่ลำเอียงแล้ว เราจะเห็นว่า **ศาสนาทุกๆ ศาสนานั้น คือสิ่งๆ เดียวกัน** อย่าว่าแต่ศาสนาของมนุษย์ต่างชาติต่างภาษากันเลย **แม้ศาสนาของคนทั้งโลกก็เป็นอันเดียวกันกับศาสนาของเปี้ยวของปู.** การที่เรายอมยกระบบเหล่านี้ คือเอาการหนีอันตรายของเปี้ยวของปูขึ้นมาเป็นศาสนานี้ก็เพราะว่าสัตว์ในอันดับนั้นไม่มีสมรรถภาพในความคิดนึกหรือสติปัญญา แต่ก็มีชีวิตหรือสัญชาตญาณที่จะพ้นจากภัยเท่ากัน หรือเหมือนกันกับที่เราต้องประสงค์อยู่ในบัดนี้. ด้วยเหตุนี้แหละ พระศาสนาขององค์สมเด็จพระศาสดา จึงได้วางหลักให้แผ่เมตตาถึงสัตว์ทั้งหลายที่มีชีวิต โดยสม่ำเสมอกัน ไม่ได้ยกเว้นบุคคลใดว่าสูงต่ำแต่ประการใด ขอให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเอาตัวรอดได้พ้นจากความทุกข์ได้ ในลำดับเดียวกัน ดังนี้. เท่าที่กล่าวมานี้ย่อมชี้ในส่วนความจริง ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติว่า **ความสำคัญหรือสิ่งสำคัญ หรือสิ่งที่ควรจะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ของบรรดาสิ่งที่มีชีวิตนั้น ก็คือการกระทำที่ทำให้เกิดความรอดพ้น ให้แก่ตัวเองนั่นเอง; อันนี้คือ "ตัวแท้ของศาสนา."**

ทีนี้ เราจะได้พิจารณากันตามทางแห่งพระคัมภีร์ หรือหลักฐานที่มาในพระคัมภีร์ หรือที่เรียกกันว่าหลักเกณฑ์ตามที่มาแห่งพระคัมภีร์อีกต่อไปว่า สิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น จะได้แก่ตัวการกระทำจริงหรือไม่ หรือว่าสิ่งที่เรียกว่าตัวศาสนานั้น เป็นเพียงคำพูดหรือคำสั่งสอน.

สิ่งที่อาตมาจะขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน เกิดความสนใจ มีความสนใจในขั้นต้น ก็คือว่า ในพระไตรปิฎกทั้งหมดนั้น เราจะหาคำว่าศาสนาๆ นี้ ได้ยากเต็มที พอจะกล่าวได้ว่า มีเพียงคำสองคำเท่านั้นเอง แต่เราจะพบคำอื่นๆ ซึ่งมีอยู่มากมายและตรงกับคำที่เราพูดกันอยู่ในภาษาไทยปัจจุบันนี้ว่า"ศาสนา." พูดใหม่อีกทีหนึ่งก็คือว่า คำที่เราพูดกันอยู่ในบัดนี้ อย่างมากมายที่สุดว่า "ศาสนาๆ" เช่น ส่งพระไปประกาศศาสนา ดังนี้เป็นต้นนั้น คำว่าศาสนา-ศาสนาเช่นนี้ ยากที่จะหาพบได้ในพระไตรปิฎก มีอยู่เพียงคำสองคำเท่านั้น. แต่มีคำอื่นโดยเฉพาะที่อยากจะให้สนใจก็คือ คำว่า "พรหมจรรย์" แทน. เมื่อพระพุทธเจ้าทรงส่งภิกษุทั้งหลาย ไปประกาศสิ่งที่เราเรียกกันในบัดนี้ว่า "ศาสนา" นั้น พระองค์ตรัสสั่งให้ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ให้ไปประกาศพรหมจรรย์ ไม่ใช่ไปประกาศศาสนา. "พฺรหฺมจริยํ ปกาเสถ" เป็นภาษาบาลีว่าดังนี้, แปลว่า เธอทั้งหลายจงไปประกาศพรหมจรรย์. เมื่อพิจารณาดูว่า คำว่าพรหมจรรย์ๆ คืออะไรแล้ว เราจะเห็นได้ว่า คำว่าพรหมจรรย์ๆ นี้ มิได้หมายถึงตัวคำสั่งสอนเลย. คำว่าพรหมจรรย์ๆ นั้น หมายถึงระบอบแห่งการกระทำระบอบหนึ่ง ซึ่งเป็นการกระทำอันประเสริฐ. ที่ประเสริฐก็เพราะว่า ทำให้พ้น

จากความทุกข์ได้. การส่งภิกษุทั้งหลายให้ไปประกาศพรหมจรรย์นั้น ก็หมายถึงการให้ไปประกาศแบบแผนแห่งการครองชีวิต หรือการมีชีวิตอยู่ชนิดหนึ่งซึ่งความทุกข์ไม่อาจจะครอบงำได้. แบบแห่งการครองชีวิต ชนิดที่ความทุกข์ไม่อาจจะครอบงำได้นั่นแหละ คือพรหมจรรย์ ซึ่งหมายถึงการกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจ สำเร็จอยู่ที่เนื้อที่ตัวของบุคคลผู้ประพฤตินั้นๆ จนความทุกข์มิอาจจะเข้าครอบงำย่ำยีได้ อันนั้นเรียกว่า "พรหมจรรย์." พระพุทธเจ้าท่านทรงส่งพระสาวกชุดแรกออกไปประกาศพรหมจรรย์ ด้วยคำว่า "พฺรหฺมจริยํ ปกาเสถ." เราจะหาไม่พบในพระไตรปิฎกที่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสให้ภิกษุไปประกาศศาสนาโดยบาลีว่า สาสนํ ปกาเสถ เลย. แต่คำว่าศาสนานี้เผอิญเราใช้กันในประเทศไทย; และเราเอาคำนี้มาใช้แทนคำว่าพรหมจรรย์. และเผอิญคำว่า "ศาสนาๆ" คำนี้ โดยตัวหนังสือนั้น แปลว่า "คำสั่งสอน" เราก็เลยเข้าใจว่า สิ่งที่เรียกว่าศาสนา ตามความหมายของพระพุทธองค์นั้น เป็นคำสั่งสอนไป ซึ่งเป็นความผิดอย่างใหญ่หลวง. **สิ่งที่เรียกว่าศาสนาๆ ตามความหมายของพระพุทธองค์นั้น คือการกระทำ โดยเฉพาะก็คือพรหมจรรย์** ดังกล่าวแล้วนั่นเอง. เพราะฉะนั้นแหละ เราควรจะเข้าใจตัวแท้ของศาสนาหรือสิ่งที่เป็นศาสนาตัวแท้ ว่าเป็นการกระทำ จึงจะถูกต้องตรงตามความจริง ซึ่งเป็นอยู่ในพุทธศาสนา.

อาจจะมีผู้ที่มีความคิดเกิดสงสัยขึ้นว่า ก็คำว่าศาสนาๆ ซึ่งมีใช้อยู่ในพระบาลี แม้เพียงแห่งหนึ่งหรือสองแห่ง โดยเฉพาะที่เราเคยได้ยินได้ฟัง

กันอยู่มากว่า "สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูป-
สมฺปทา สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ"
นั่นย่อมแสดงว่าอาจจะถือตามตัวหนังสือได้ว่า สาสนะหรือศาสนาในที่นี้ คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายมิใช่หรือ? ถึงอย่างนั้นอาตมาก็จะขอให้พิจารณากันให้ละเอียดถี่ถ้วนยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งในที่สุดก็จะพบว่า แม้คำว่าศาสนาๆ ในที่นี้ ก็หมายถึงการกระทำอยู่อีกนั่นเอง. ขอให้พิจารณาถึงคำแปลของพระบาลีนี้เป็นลำดับทีละข้อ: สพฺพปาปสฺส อกรณํ การไม่ทำความชั่วทุกอย่าง; กุสลสฺสูปสมฺปทา การทำความดีให้ครบถ้วน; สจิตฺตปริโยทปนํ การทำจิตของตนให้ขาวรอบ; เอตํ พุทฺธานสาสนํ ๓ อย่างนั่นคือ "ศาสนา" ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายดังนี้. การไม่ทำชั่ว การทำดี การทำจิตให้ผ่องแผ้ว นั่นคือ "ศาสนา" ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย! ขอให้ท่านฟังดูเถิดว่าสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา นั้น คือตัวคำสั่งสอน หรือตัวการกระทำ, ในเมื่อพระพุทธองค์ตรัสว่า การกระทำ ๓ อย่างนั้น คือ "ศาสนา" ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

ฟังดูแล้วการกล่าวเช่นนี้คล้ายๆ เป็นการเล่นสำนวนหรือเล่นลิ้น. แต่ตามความจริงหรือเหตุผลนั้น เราพอจะทราบความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าได้ดีทีเดียวว่า พระองค์ทรงมุ่งหมายเอาการกระทำให้เป็นตัวสิ่งที่เรียกว่าศาสนา, หาใช่ตัวคำสั่งสอนหรือเสียงที่พูดนั้นไม่. ข้อนี้เราจะมองเห็นได้สืบไปว่า การเป็นเช่นนี้ย่อมเป็นเพราะการดิ้นได้หรือการพลิกแพลงในการใช้คำของภาษา

ทุกภาษา ซึ่งอาตมาจะขอร้องให้ท่านทั้งหลายมีความสนใจ เพื่อหยิบขึ้นเปรียบเทียบดู. ยกตัวอย่างในภาษาไทยเรา ที่ง่ายๆ ที่สุด เช่นคำว่า "โต๊ะ": คำว่าโต๊ะนั้น โดยทั่วไปย่อมหมายถึงสิ่งที่ทำด้วยไม้บ้าง ด้วยเหล็กบ้าง แล้วแต่กรณี. แต่ในที่ที่จะเป็นประโยชน์ เป็นจริงเป็นจังกันแล้ว คำว่าโต๊ะ หาหมายถึงไม้หรือเหล็กเหล่านั้นไม่ แต่หมายถึงสิ่งที่อยู่บนโต๊ะ เช่นในประโยคว่า "ไปเลี้ยงโต๊ะ" "ไปกินโต๊ะ" ดังนี้ คำว่าโต๊ะนั้น ย่อมหมายถึงอาหาร ไม่หมายถึงวัตถุเช่นเหล็กหรือไม้ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นโต๊ะนั่น. ในภาษาไทยเราย่อมมีความดิ้นได้ของความหมายของถ้อยคำเช่นนี้อยู่มากมายทั่วไปฉันใด; ภาษาอื่นก็เช่นเดียวกัน. เพราะฉะนั้น ในการที่ไปยืมเอาคำว่าศาสนาๆ ในภาษาบาลีมาใช้อย่างภาษาไทย จะเอาความหมายแต่ตามตัวหนังสือว่าคำสั่งสอน และมายึดถือเอาเป็นคำสั่งสอนเสียเรื่อยไปเช่นนี้ ก็จะได้ผลเช่นเดียวกับที่ถ้าจะยึดถือว่า คำว่าโต๊ะหมายถึงไม้หรือเหล็ก ที่ประกอบเป็นโต๊ะแต่อย่างเดียวเสียเสมอไปดังกล่าวแล้ว. ขอให้ถือว่า มันเป็นการดิ้นได้ของภาษา แม้จะเป็นภาษาบาลี. โดยเฉพาะคำว่าศาสนานี้ ตามภาษาปกติย่อมจะหมายถึงคำสั่งสอนหรือเสียงที่สั่งสอน; แต่ที่เป็นเนื้อแท้ของพุทธศาสนาแล้ว ศาสนาย่อมหมายถึงตัวการกระทำ หรือที่พระองค์ตรัสเรียกว่า "พรหมจรรย์" เท่านั้น!

ทีนี้อีกทางหนึ่ง ถ้าเราจะหันไปพิจารณากัน ตามหลักธรรมะที่สอนกันอยู่โดยทั่วไป ที่พระอาจารย์ทั้งหลายได้สอนสืบๆ กันมาจนกระทั่งบัดนี้ว่า **สิ่งที่เรียกว่าศาสนาๆ นั้น แยกได้เป็น ๓ อย่าง หรือ ๓ ลำดับด้วยกัน** : ปริยัติ-

ศาสนา หมายถึงศาสนาในส่วนปริยัติ; ปฏิปัตติศาสนา หมายถึงศาสนาในส่วนปฏิบัติ คือการกระทำ. ปฏิเวธศาสนา หมายถึงศาสนาในส่วนที่เป็นผลของการกระทำ. ปริยัติศาสนา ก็คือตัวการเล่าเรียน ตลอดถึงคำสั่งสอนนั้นๆ เป็นตัวศาสนา; ปฏิปัตติศาสนา ก็หมายถึงศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งได้แก่การกระทำลงไปจริงๆ ทางกาย วาจา ใจ เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ สะอาด สว่างไสว แจ่มแจ้ง สงบเย็น. การกระทำเพื่อให้ได้รับผลอย่างนี้ เรียกว่า ปฏิบัติ; นี้เป็นปฏิปัตติศาสนา. ส่วนปฏิเวธศาสนานั้น ย่อมหมายถึงผลของการกระทำ คือหมายถึงมรรคผลนิพพาน หรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความสะอาด ความสว่าง ความสงบเย็น ที่ได้รับนั้น เป็นตัวศาสนา. โดยสรุปแล้ว, เราจะเห็นได้ว่าของ ๓ อย่างนี้เนื่องกัน: ปริยัติเป็นหลักวิชา; ปฏิบัติคือการกระทำ; ปฏิเวธคือผลที่ได้รับจากการกระทำ ที่ทำสำเร็จไปแล้ว; ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะแยกกันเลย. เมื่อคำว่าศาสนาหมายได้ถึง ๓ อย่าง ดังนี้แล้ว ผู้เป็นบัณฑิตทั้งหลายท่านมุ่งหมายเฉพาะส่วนกลางคือ "ปฏิปัตติศาสนา" ว่าเป็นตัวสำคัญของศาสนา, ว่าเป็นตัวแท้ที่ควรจะยกขึ้นเป็นเจ้าของของคำว่าศาสนา, ซึ่งได้แก่การกระทำเพื่อให้รอดพ้นจากความทุกข์นั่นเอง, และตรงกับคำว่า "พรหมจรรย์" ในประโยคที่พระองค์ตรัสว่า "เธอทั้งหลายจงไปประกาศพรหมจรรย์" นั้นเป็นอันเดียวกันทีเดียว.

เมื่อเราอาศัยหลักธรรมะหมวดนี้เป็นเครื่องพิจารณาแล้ว เราก็จะเห็นได้ว่าคำๆ กลาง คือปฏิปัตติศาสนานั่นแหละ คือตัวแท้ของศาสนา. ส่วน

ข้อต้น คือปริยัติศาสนานั้น ทำอย่างไรเสียก็ต้องเนื่องอยู่กับตัวปฏิบัติ. เพราะว่าอย่างน้อยเราก็ต้องได้ยินได้ฟังมาก่อน จึงจะได้เกิดการปฏิบัติ. ส่วนศาสนาตัวหลัง คือปฏิเวธ ซึ่งเป็นผลของการปฏิบัตินั้น ทำอย่างไรก็ต้องเนื่องอยู่กับการปฏิบัติ เพราะการปฏิบัติทั้งปวงย่อมไม่เปล่าจากผลเลย. เราจึงควรสรุปเอาใจความสำคัญของคำว่าศาสนา ว่าได้แก่ตัวการประพฤติปฏิบัติ หาใช่เป็นแต่เพียงตัวคำสั่งสอนไม่; ซึ่งจะได้ตัวแท้ของศาสนามาเป็นเครื่องยึดถือสืบไป.

ทีนี้ เพื่อเป็นเครื่องประกอบการวินิจฉัย เพื่อเป็นเครื่องประกอบการพิจารณให้เห็นว่า ตัวแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนาโดยสากล ก็คือการกระทำดูจากที่มาอีกทางหนึ่ง; อาตมาอยากจะขอให้เราทุกคน ข้ามไปพิจารณาดูคำว่าศาสนาซึ่งเป็นคำสากลของโลก ที่เราใช้กันอยู่ หรือที่เกี่ยวกับศาสนาทุกศาสนาในบัดนี้ดูบ้าง; โดยเฉพาะก็คือว่า Religion (รีลีเยี่ยน) ที่เราได้ยินได้ฟังกันอยู่ทั่วไปนั่นเอง. คำว่า Religion ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า ศาสนา นั้น Religion นั้น หมายถึงอะไร? ถ้าได้เปิดดูรากคำของคำว่า Religion แล้วกลับปรากฏว่า คำว่า Religion นั้น หมายถึงการกระทำโดยตรง และเป็นการกระทำให้รอดพ้นจากอันตราย ตามที่บุคคลนั้นรู้สึกอยู่ หรือรู้จักอยู่โดยมิได้หมายถึงตัวคำสั่งสอนเลย. นี่เรียกว่าเป็นโชคดีที่สุด ที่คำว่า Religion นั้นกลับตรงกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่าพรหมจรรย์, ยิ่งกว่าที่คำว่า "ศาสนา" ในภาษาไทยเราจะตรงได้เสียอีก.

คนบางคนมีความลำเอียงอยู่ในใจ ไม่อยากให้พุทธศาสนาเป็น Religion; หรือไม่ให้สิ่งที่เป็น Religion มาเป็นสิ่งๆ เดียวกับที่เราเรียกว่าศาสนา, หรือพุทธศาสนาก็คือ Religion อันหนึ่ง. คำว่า Religion นั้น โดยรากศัพท์เป็นภาษาลาติน. เท่าที่นักศึกษาได้ตรวจสอบแล้วปรากฏว่า วรรณกรรมต่างๆ ในสมัยซีซีโร (Cicero) ถือกันว่า รากศัพท์ของคำว่า Religion นั้น คือ คำว่า Lig. รากศัพท์ว่า Lig นี้ มีความหมายว่า To observe. To observe นี้ ให้ความจำกัดว่า การปฏิบัติ หรือการตั้งใจทำ, และขยายความว่า "การปฏิบัติตามคำสั่งที่สั่งลงมาจากสวรรค์". ครั้นมาถึงวรรณกรรมต่างๆ ในสมัยของนักศึกษาชื่อ เซอร์ วี อุส (Servius) มีความคิดเห็นร่วมกันว่า คำว่า Religion นั้น มีรากศัพท์ว่า Leg. รากศัพท์ว่า Leg นี้ มีความหมายว่า To bind ที่แปลว่า "ผูกพัน" และได้ขยายความว่า "การทำความผูกพัน หรือสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ กับสิ่งที่สูงยิ่งกว่ามนุษย์ คือพระผู้เป็นเจ้า." ครั้นต่อมาถึงสมัยนักศึกษาที่ชื่อว่า เซ็นต์ ออกัสติน เดอะ เกรท (St. Augustine the Great) ได้ประมวลความหมายแห่งรากศัพท์ทั้งสองรวมเข้าด้วยกัน คือทั้งคำว่า Lig และคำว่า Leg; และให้ความหมายของคำว่า Religion ไว้อย่างสมบูรณ์ว่า "การประพฤติกระทำตามคำสั่งจากสวรรค์ เพื่อให้เกิดการสัมพันธ์ระหว่าง

มนุษย์กับสภาพอันสูงสุดซึ่งเรียกว่าพระผู้เป็นเจ้า.” หรือถ้าเราจะกล่าวความหมายนี้ให้เป็นสากลที่สุดแก่ศาสนาทุกศาสนาแล้ว เราอาจจะกล่าวได้ว่าสิ่งที่เรียกว่า Religion หรือศาสนานั้น คือ **การประพฤติหรือการกระทำตามกฎของความจริงแห่งธรรมชาติอันเด็ดขาด อันทำให้เกิดการสัมพันธ์กันขึ้นระหว่างมนุษย์กับสภาพอันสูงสุด กล่าวคือความไม่มีทุกข์เลย.**

เมื่อมนุษย์อาจเข้าถึงสภาพที่ไม่มีความทุกข์เลยได้ด้วยการกระทำอย่างใด การกระทำอย่างนั้นชื่อว่า Religion ดังนี้แล้ว เราจะเห็นได้ว่าชีวิตทุกชีวิตแม้แต่เปี้ยวแต่ปูก็มี Religion ของตนๆ คือการกระทำที่ทำให้มันได้สัมพันธ์กันกับสิ่งที่ประเสริฐสุด คือความรอด, หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Salvation, คือความรอดพ้นจากสิ่งที่มันไม่ปรารถนา, เป็นความออกไปได้จากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งพุทธศาสนาเรียกกิริยาอันนี้ว่า วิมุตติ ความหลุดพ้นดังนี้. โดยนัยนี้ เราจะเห็นได้ว่า แม้คำว่า Religion ซึ่งเป็นคำสากลนั้น เขาก็หมายถึงตัวการกระทำโดยตรง ไม่ได้หมายเอาตัวคำสั่งสอนเลย. ส่วนพิธีรีตองตลอดถึงการเสกเป่าต่างๆ ที่แถมเข้ามา หรือประดิษฐ์ประดอยกันมากมายออกไปจนน่าขบขัน นั่นก็ไม่ใช่ตัวแท้ของ Religion อย่างเดียวกัน. เราจงอย่ามีความลำเอียงในเรื่องนี้จนถึงเกียดกันเราเกียดกันเขา ว่าเขาเป็น Religion เราไม่เป็น Religion; เราเป็นศาสนา เขาไม่เป็นศาสนา ดังนี้เป็นต้นเลย. จงได้อาศัยกฎเกณฑ์ ซึ่งเป็นความจริงของธรรมชาติ ที่ระบุให้เป็นอำนาจของสัญชาตญาณว่า สัตว์ทั้งหลายมีความปรารถนาที่จะรอดพ้น

จากอันตรายประจำอยู่ในใจอยู่ทุกตัวสัตว์ เพราะการกระทำของสัตว์ทั้งหลายที่นับว่าสำคัญที่สุดก็คือ การกระทำที่ทำตัวให้รอดนั่นเอง. เพราะฉะนั้น **ตัวศาสนาแท้ และเป็นสากลแก่ชีวิตทุกชีวิตนั้น ก็คือตัวการกระทำที่ทำตัวให้รอด, คือความพ้นจากความทุกข์โดยประการทั้งปวง** ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง.

เท่าที่กล่าวมาเช่นนี้ย่อมชี้ให้เห็นได้ว่า **ตัวแท้ของศาสนานั้น คือการกระทำให้รอดพ้นจากความทุกข์ และเป็นอันเดียวกันทุกๆ ศาสนาในโลก, และลดระดับลงไปได้จนกระทั่งถึงศาสนาของสัตว์ที่ต่ำต้อย เช่นเปี้ยวและปู** ดังที่ได้วินิจฉัยมาข้างต้นแล้ว. ทีนี้อาจจะมีผู้ข้องใจว่าการกระทำที่ให้รอดจากอันตราย หรือให้ได้รับสิ่งที่ตนปรารถนานั้น ย่อมมีความมุ่งหมายต่างๆ กัน หรือการกระทำต่างๆ กัน แม้ที่สุดการกระทำของพวกโจร พวกคนเหล่านี้ก็ถือว่า เขากระทำไปเพื่อให้เขารอดจากสิ่งที่เขาไม่ต้องการ หรือได้รับสิ่งที่เขาต้องการ; เมื่อเป็นดังนี้แล้ว การกระทำของพวกโจรเป็นต้นนั้น จะไม่เชื่อว่าเป็นศาสนาด้วยหรือ? คำตอบในที่นี้ อาจจะมีได้ตรงๆ ว่าจะถือเอาเป็นศาสนาก็ได้ แต่ต้องถือว่าเป็น ศาสนาของโจร! และเพราะว่า เป็นศาสนาของโจรนั่นเอง เราจึงไม่เรียกว่า เป็นศาสนาของเราหรือของสากล. เพื่อให้ถูกต้องยิ่งขึ้น เราควรจะจำกัดความลงไปอีกชั้นหนึ่งว่า ศาสนานั้นเป็นการกระทำให้เกิดความรอดอันถูกต้องจริงๆ คือไม่นำมาซึ่งความทุกข์

แก่ผู้ใดยิ่งไปกว่าเดิม. การกระทำของโจรนั้น เขาเข้าใจว่ากระทำให้รอดพ้นจากภัย เช่นความขัดสนที่มีอยู่จำเพาะหน้าจริงๆ ก็ได้รับผลจริงๆ. แต่ในที่สุดก็ได้นำความทุกข์อันใหญ่หลวงกว่าเดิมมาให้แก่โจรนั้น เพราะฉะนั้น ไม่เชื่อว่าเขาได้ทำสำเร็จตามความประสงค์ หรือตามความหมายของคำว่า "รอด" เลย จึงไม่อาจจะจัดว่า เป็นศาสนาที่ถูกต้องในที่นี้. ศาสนาที่ถูกต้อง เป็นการกระทำที่ทำให้เกิดความรอด อันเป็นไปตามทางที่ถูกต้อง คือหมายถึงไม่ทำความทุกข์ใหม่ ที่ยิ่งไปกว่าเดิมให้เกิดขึ้นอีก หรือว่าไม่เป็นการกระทำให้ใครๆ ในโลกเดือดร้อน. การทำให้คนอื่นเดือดร้อนนั้น ไม่ได้ทำให้ความทุกข์ในโลกนี้น้อยลงไป แต่จะพาให้บุคคลอื่นเดือดร้อนมากขึ้นอีก. ซึ่งเท่ากับทำให้โลกนี้มีความทุกข์ร้อนมากขึ้น ฉะนั้น จึงไม่ได้ชื่อว่าศาสนา. ด้วยเหตุฉะนี้แหละ การกระทำให้ตัวเองรอดเฉพาะหน้า ด้วยความมุ่งหมายอันไม่บริสุทธิ์นี้ แม้จะมีการทำกันมากมายกว้างขวางเพียงใด บัณฑิตก็ไม่ถือว่าสิ่งนั้นเป็นศาสนา. สิ่งที่เป็นตัวแท้ของศาสนา ได้แก่ตัวการกระทำความรอดพ้นที่เป็นไปอย่างถูกต้องคือ ให้ตนพ้นทุกข์จริงๆ และไม่เป็นการกระทำให้คนอื่นเดือดร้อนอยู่ในตัวเท่านั้น. และด้วยเหตุนี้เอง การเมืองทุกลัทธิจึงมิใช่ศาสนา! และถ้าจะเกณฑ์ให้เป็นศาสนาขึ้นมาได้ ก็เป็นให้ได้แต่ **ศาสนาของนักการเมือง** เท่านั้น !!

ครั้นเราได้ความหมายของคำว่าศาสนา คือการกระทำเพื่อให้เกิดความรอดที่เด็ดขาด และแท้จริงเช่นนี้แล้ว เราจะได้ความรู้สึกที่เป็นความบริสุทธิ์

กว้างขวางอย่างใหญ่หลวงว่า **ศาสนาทุกศาสนานั้น เป็นของอันเดียวกัน;** บำบัดความรังเกียจเดียดฉันท์ต่อศาสนาอื่นออกไปได้โดยสิ้นเชิงและทันที; ทั้งยอมรับศาสนาแม้ของสัตว์เล็กๆ เช่นเปี้ยวเช่นปู มด แมลง ว่ามันก็มีสิทธิ์อันชอบธรรม ที่จะปฏิบัติศาสนาของมันให้รอดพ้นตามแบบของมัน. เราจักสนับสนุนเขาให้รอด เช่นเดียวกับที่เราต้องการจะรอดเองนั้นเหมือนกัน. นั่นคือเป็นเมตตาอันใหญ่หลวง กล่าวคือการปลูกความเข้าใจว่า **ชีวิตทุกชีวิตในสากลโลกนี้เป็นชีวิตเดียวกัน!** ความเมตตานั้น ก็คือความปรารถนาดีต่อสิ่งที่มีชีวิต ไม่ยกเว้นแม้แต่ประเภทใด. **ศาสนา คือทางรอดพ้นของสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย;** แต่ที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอยู่นั้น เห็นได้ชัดว่ามันอยู่ตรงที่สติปัญญาของชีวิตเหล่านั้น มันยังแตกต่างกันอยู่. ขณะนี้เขาไม่อาจมองเห็นศัตรูหรือความทุกข์ชนิดอื่น นอกจากที่เขาเห็นอยู่; หรือเขาไม่เคยปรารถนาไม่เคยกระทำที่จะให้หลุดพ้นจากความทุกข์ชนิดอื่น เพราะฉะนั้น จึงต้องกระทำเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ที่ต่ำๆ ลงไปตามที่เขาเห็นอยู่เป็นธรรมดา. แต่ความมุ่งหมายของชีวิตทุกชีวิตตามสัญชาตญาณดั้งเดิมของธรรมชาติสากลแล้วก็มุ่งหมายเพื่อปราศจากความทุกข์โดยสิ้นเชิงอยู่ทุกเวลาและ

ทุกประการ. ศาสนาทุกศาสนาจึงเป็นศาสนาอันเดียวกัน หรือจะกล่าวให้ถูกต้องแล้ว **โลกนี้มีศาสนาแต่เพียงศาสนาเดียว คือศาสนาแห่งการกระทำเพื่อให้หลุดรอดจากความทุกข์ตามที่ตนเห็นว่า ความทุกข์นั้นเป็นอย่างไร,** และเป็นสิ่งที่ควรได้รับความเคารพนับถืออย่างสม่ำเสมอกัน ไม่มีความรังเกียจเดียดฉันท์ซึ่งกันและกัน นี่แหละคือตัวแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา. ซึ่งตามความรู้สึกของใครก็ตาม ย่อมมาสูงสุดอยู่ตรงสิ่งที่เราเรียกกันบัดนี้ว่า "พุทธศาสนา" ตามนัยที่กล่าวแล้วข้างต้น.[๑]

เราควรจะมองดูศาสนาของเรา คือพุทธศาสนา ด้วยความรู้สึกอันไม่เย่อหยิ่งจองหองว่าสูงว่าดีว่าวิเศษไปกว่าศาสนาอื่น เพราะทุกๆ ศาสนามีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน. แม้ผู้ที่อ้างตนว่าเป็นพุทธบริษัทนั้น ที่ยังไม่เข้าถึงตัวแท้ของพุทธศาสนาก็มีอยู่เป็นส่วนมาก ด้วยเหตุไปยึดถือว่า ตัวแท้ของศาสนาคือคำสั่งสอน. และยิ่งกว่านั้น ยังไม่รู้จักอันตรายหรือความทุกข์อันใหญ่หลวง กล่าวคือกิเลส อันมีอวิชชาเป็นประธาน แล้วก็ไม่เคยพยายามที่จะละอวิชชาด้วยความไม่รู้สึกตัว. เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว จะเรียกว่าเข้าถึงพุทธศาสนาที่แท้จริง กล่าวคือรอดพ้นจากความทุกข์ เป็นขั้นสูงสุดได้อย่างไร. ด้วยเหตุนี้เราไม่ควรจะยกตัวข่มผู้อื่น. เพราะเราก็ยังไม่เข้าถึงตัวสิ่งที่เรียกว่าศาสนาอันมีอยู่ในโลกยิ่งไปกว่าบุคคลอื่น; เรายังเป็นคนจมอยู่ในอันตราย

---

๑. คือการไม่ทำบาปทุกอย่าง, การทำดีทุกอย่าง, และการทำจิตให้บริสุทธิ์ถึงที่สุด.

เหมือนกับพวกที่ยังจมอยู่ เช่น สัตว์อื่นๆ ที่ต่ำลงไป. ตลอดเวลาที่เรายังไม่บรรลุจุดสูงสุดของศาสนา โดยเฉพาะทางพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงความเป็นพระอรหันต์โดยเฉพาะแล้ว ย่อมไม่ชื่อว่า ถึงยอดของสิ่งที่เรียกว่าศาสนาในโลกนี้เลย.

เมื่อเป็นดังนี้ พวกเราแต่ละคนๆ ในโลกที่กำลังเป็นอยู่กันในบัดนี้ ย่อมอยู่ในลำดับที่ไม่แตกต่างกันมากนัก; และมีเหตุผลพอที่จะกล่าวได้ทีเดียวว่า แม้พวกที่เรียกตัวเองว่าพุทธบริษัท ก็อยู่ในระดับเดียวๆ กันกับพวกที่เรียกตัวเองว่าคริสต์ศาสนิกบริษัทหรือศาสนาอื่นได้, เพราะเหตุที่ไม่รู้จักอันตรายที่สูงที่สุด ซึ่งเป็นยอดของอันตรายทั้งหลาย แล้วทำตัวให้รอดนั่นเอง. ถ้าเราจะไม่มีความประมาทในเรื่องนี้ ตามที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนแล้ว เราจะเห็นว่า เราไม่มีโอกาสที่จะดูหมิ่นดูแคลนผู้ใด ว่าต่ำกว่าเรา, หรือน้อยใจว่าบุคคลอื่นสูงกว่าเรา, จะไม่หลงระเริงว่า เราเสมอกันกับท่านผู้นั้นผู้นี้ เป็นต้น. หน้าที่ของเรามีอยู่เพียงแต่ว่า ให้ค้นให้พบถึงอันตรายหรือความทุกข์ ว่ามีอย่างไรตามลำดับที่ลุ่มลึก แล้วรีบละเสียโดยลำดับๆ จนกระทั่งรู้จักละอันตรายหรือความทุกข์ที่ประณีตที่สุด กล่าวคือความยึดถือว่ามีตัวมีตน อันเป็นรากเหง้าของความทุกข์อันละเอียด ซึ่งพุทธศาสนามุ่งหมายจะให้ทำลายล้าง ให้หมดสิ้นไปนั่นเอง. การที่ยึดถือว่ามีตัวมีตนนี้ เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยาก จึงเป็นสิ่งที่ละได้ยาก ตัดได้ยากอย่างยิ่ง ขออย่าได้มีความประมาทเลย.

ไหนๆ ก็ได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่าพุทธศาสนา ด้วยความมุ่งหมายที่จะชี้ให้เห็นความแตกต่าง หรือให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่อยู่ในระดับสูงสุด ของสิ่งสิ่งเดียวที่เรียกกันว่าศาสนาในโลกแล้ว ก็อยากจะชี้ให้เห็นเสียเลยทีเดียวว่าสิ่งที่เรียกว่า พระพุทธศาสนานั้น หมายถึงระบบของการกระทำ ที่ทำลายเสียซึ่งอุปาทาน ความยึดถือว่า *มีตัวมีตน* หรือ เป็นของๆ ตนให้หมดจดสิ้นเชิงนั่นเอง. เพราะว่า **อุปาทานนั่นแหละคืออันตรายอันใหญ่ยิ่ง, อันตรายอันใหญ่หลวง, ของมนุษยชาติ!** ความรู้สึกว่ามีตัวมีตนหรือของๆ ตนนั่นเองที่ทำให้เกิดความทะยานอยากมีประการต่างๆ. ความเบียดเบียนในระหว่างบุคคลก็ดี ในระหว่างชาติที่เรียกว่าสงครามหรือมหาสงครามก็ดี ล้วนแต่มีมูลเหตุอันแท้จริงมาจากอัตตวาทุปาทาน คือความยึดถือว่าตัวตนว่าของๆ ตน. เมื่อมีความยึดถือว่ามีตัวตนขึ้นแล้ว ก็ย่อมมีความยึดถือว่าตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ดีกว่าเขา เลวกว่าเขา เสมอเขา ตนมีเกียรติอย่างนั้น ตนมีเกียรติอย่างนี้ หรือคนนั้นคนนี้มาลบหลู่เกียรติของเรา หรือว่าคนนั้นเลวกว่าเราก็ไปลบหลู่ดูหมิ่นเกียรติของเขาดังนี้. ทั้งหมดนี้มีมูลมาจากความรู้สึกว่ามีตัวตน. ความรู้สึกว่ามีตัวตนนี้ย่อมขยายออกไปอีกเป็นลำดับๆไปเป็นความรู้สึกว่าเป็นของๆ ตน: มีร่างกายของตน มีสมบัติพัสถานของตน มีลูกเมียของตน มีอะไรๆ อีกมากมายที่เป็นของตน และสิ่งที่ยึดถือกันมากที่สุดก็คือความสุขของตน. แต่ความสุขของตนในที่นี้ ที่แท้ก็เป็นเพียงความเพลิดเพลิน หรือเพียงสุขเวทนาแห่งความรู้สึกเพลิดเพลิน อันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมาหลงใหล และ

จะทำให้มัวเมาหลงใหลในของๆ ตนยิ่งขึ้นไปอีก ยิ่งขึ้นไปอีก ไม่มีที่สิ้นสุด. นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า ความยึดถือตัวตน หรือของๆ ตน. เมื่อมีความยึดถือในตัวตนและในของๆ ตนนี้แล้ว ย่อมเกิดความอยากและการกระทำชนิดที่จะให้เป็นไปตามความประสงค์ของตน ตามที่กิเลสตัณหาของตนต้องการ อันเป็นทางมาแห่งการกระทำที่ไม่เป็นธรรม ทางมาแห่งการทำชั่วทุจริตต่างๆ ที่ทำกันอยู่ในโลกนี้ทุกอย่างทุกประการ หาได้มีมูลมาจากสิ่งอื่นไม่. พระพุทธเจ้าท่านได้ทรงเห็นอันตรายที่เป็นยอดสุดแห่งอันตรายทั้งหลาย กล่าวคืออุปาทาน ความยึดถือว่าตัวตนหรือของๆ ตนดังนี้. พระองค์จึงได้ทรงทำลายหรือหาวิธีทำลายและทรงสอนให้สาวกทำลายเสียซึ่งสิ่งๆ นี้ จึงนับว่าเป็นยอดสุดของสิ่งที่เรียกว่าศาสนาอันมีอยู่ในโลก และวิธีการอันนี้เอง คือพระพุทธ-ศาสนาโดยเฉพาะ.

ทีนี้ คำว่าพระพุทธศาสนาๆ นี้ มีความหมายที่ทำให้ฟั่นเฝือได้เป็นอย่างมาก เพราะความไม่เข้าใจ. ความไม่เข้าใจอันแรกที่ว่าตัวแท้ของศาสนาคือตัวคำสั่งสอนนั้น เราเข้าใจผิดกันมากเพียงใด ก็เลิกเข้าใจผิดกันเสียชั้นหนึ่งก่อน. และเราจะต้องเข้าใจเสียให้ถูก ว่าตัวศาสนาคือตัวการกระทำซึ่งทำให้รอดจากความทุกข์ที่ไม่ปรารถนา. ครั้นมาเติมคำว่า พุทธะ เข้าข้างหน้าเป็นพุทธศาสนาๆ ดังนี้แล้ว ยังมีสิ่งที่ทำให้สับสนเลอะเลือนอีกทางหนึ่งว่า พุทธะๆ นั้นคืออะไร. คนโดยทั่วไปย่อมเข้าใจว่าพุทธะๆ นั้นคือพระพุทธเจ้า พุทธศาสนา คือศาสนาของพระพุทธเจ้า. ถ้าอย่างนี้ก็ได้ความหมายไปทางหนึ่ง

ว่า พุทธศาสนา คือศาสนาของบุคคลที่เราเรียกกันว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเฉพาะก็คือพระสิทธัตถโคตมะ ผู้ประดิษฐานพระพุทธศาสนา ที่เรานับถือกันอยู่. แต่อีกทางหนึ่งนั้น คำว่า พุทธะๆ นั่นหมายถึงบุคคลผู้รู้ทั่วไป: ถ้าเป็นผู้ที่มีความรู้ถูกต้องแล้ว แม้จะเล็กน้อยเพียงไรก็เรียกว่าพุทธะ. ถ้าเอาความหมายอย่างนี้แล้ว คำว่าพุทธศาสนาย่อมหมายถึง ศาสนาของบุคคลผู้รู้ทั่วไป ไม่ว่าใหญ่น้อยเพียงไร. คำว่าพุทธศาสนาในลักษณะเช่นนี้ ย่อมครอบคลุมคำสั่งสอนที่ถูกต้องในโลกนี้ไว้ทั้งหมดทั้งสิ้น แม้แต่เป็นถ้อยคำของเด็กหญิงเล็กๆ ที่เพิ่งพูดจาอะไรออกมาได้เพียงน้อยคำ แต่ว่ามีสาระที่ถูกต้องควรเชื่อฟังแล้ว ก็ต้องถือว่าเป็นพุทธศาสนาด้วย. เราจะเห็นได้ว่าคำว่าพุทธศาสนาโดยนัยหลังนี้ กว้างทั่วไปหมด จนรับเอาศาสนาต่างๆ เข้าไว้หมดไม่มีเหลือในโลกนี้. คำสั่งสอนใดที่เป็นไปเพื่อความดีงามแล้ว อาจจะรับเอาไว้ในฐานะเป็นพุทธศาสนาได้ทั้งนั้น. ถ้ารับเอาไว้โดยนัยนี้แล้ว พุทธศาสนาก็จะมีมากจนไม่อาจศึกษาให้จบให้สิ้นได้ในชั่วชีวิตเดียว.

แต่ถ้าหากเราจะบัญญัติเอาคำว่าพุทธศาสนา หมายถึงคำสั่งสอนของพระสิทธัตถโคตมะ ซึ่งไม่ซ้ำกับใครแล้ว อาตมาอาจจะยืนยันได้ว่า มีเพียงนิดเดียว สั้นๆ เพียงประโยคเดียวว่า **สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน** คือ **สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา** เท่านั้น. นอกจากนั้น เป็นคำสั่งสอนของท่านผู้รู้คนอื่นๆ ที่ได้เคยสั่งสอนกันมาแล้ว. แม้แต่คำสอนที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง นี้เขาก็เคยสอนกันมาแล้วก่อนพระพุทธเจ้า, แม้แต่คำว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ เขา

ก็เคยสอนกันมาแล้วก่อนพระพุทธเจ้า, แม้แต่คำสอนเรื่องกรรมที่สอนว่า ทำดี ดี ทำชั่ว ชั่ว นี้เขาก็เคยสอนกันมาแล้วก่อนพระพุทธเจ้า เป็นลัทธิกรรมวาที ซึ่งมีอยู่ก่อนพุทธกาล; ไม่ต้องไปกล่าวถึงเรื่องศีลห้า เรื่องสมาธิ หรือเรื่องอะไรทำนองนี้ ซึ่งเขาสอนกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาลนานไกล. พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถโคตมะ อุบัติขึ้น ได้ทรงสั่งสอนข้อความอันใดที่ผิดแปลกแตกต่างไป ไม่ซ้ำกับคำสั่งสอนก่อนๆ นั่นแหละ ที่เราควรจะถือว่าเป็นเนื้อแท้อันบริสุทธิ์ของพุทธศาสนา. ถ้าถือเอาโดยนัยดังนี้แล้ว อาตมาขอยืนยันตามเดิมว่า สิ่งที่เรียกว่าพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น มีเพียงสั้นๆ น้อยๆ ว่า **การถอนอุปาทานในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นอนัตตา** ซึ่งอาจจะศึกษาได้ตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยไม่ยุ่งยากฟั่นเฝือเหมือนบุคคลที่กำลังเป็นบ้าเป็นหลังในสิ่งที่มิใช่พุทธศาสนา แล้วเสียเวลาจนตลอดชีวิตของตน ก็หาได้เข้าถึงสิ่งที่เรียกว่าพระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่. จึงนับว่าเป็นสิ่งที่เราผู้ปรารถนาดีต่อตัวเราและต่อพุทธศาสนาของเรา ควรทำความเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่า ศาสนาๆ นี้ ให้เข้าใจว่าตัวแท้นั้นคืออะไร, และโดยเฉพาะพุทธศาสนาตัวแท้คืออะไร; ซึ่งจะเป็นทางนำไปสู่การพินิจพิจารณาเพื่อให้เห็นความจริงในข้อสำคัญ ที่ได้ยกมากล่าวในวันนี้ว่า ศาสนานั้นคือโรงพยาบาลของโลก ต่อไป.

เมื่อเรารู้ว่าตัวแท้ของศาสนาคืออะไรดังนี้แล้ว ก็จะได้วินิจฉัยกันในข้อที่ว่า ศาสนาคือโรงพยาบาลของโลก ดังพระพุทธภาษิตแห่งสุขวรรค ธ. ขุ. ที่ได้ยกขึ้นไว้ข้างต้นที่ว่า ชิคจฺฉา ปรมา โรคา ซึ่งแปลว่า ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง. สงฺขารา ปรมา ทุกฺขา สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์อย่างยิ่ง. อาโรคฺยปรมา ลาภา ความไม่มีโรคนั้นเป็นลาภอย่างยิ่ง. นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ นิพพานเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสุขอย่างยิ่ง ดังนี้, ต่อไป.

คำว่าโรงพยาบาลๆ นั้น ไม่ต้องบอก ใครก็ย่อมเข้าใจได้แล้วว่าเป็นที่รักษาโรค. แต่ครั้นมาถึงคำว่าอะไรเป็นโรค โดยความหมายที่กว้างขวางทั่วไปแล้ว มันมีข้อที่ต้องคิดต้องนึกต้องพิจารณากันมากทีเดียว. สิ่งที่เรียกกันว่าโรคและกำลังกลัวกันอยู่มากนั้น อาจไม่ใช่โรคก็ได้! อาจจะเพียงเป็นของเล็กๆ น้อยๆ น่าหัวเราะเยาะก็ได้! เหมือนอย่างว่าท่านทั้งหลาย ที่กำลังมีร่างกายสบายดี ไม่มีความเจ็บไข้อะไรอย่างเดี๋ยวนี้ ท่านก็ยังไม่อยากจะเอาตัวรอดจากความทุกข์ในใจได้ แล้วจะต้องไปกล่าวทำไมถึงคนที่กำลังเจ็บกำลังไข้อยู่. ตนไม่มีโรคภัยไข้เจ็บทางกายอันใดเบียดเบียน ก็ยังไม่เอาตัวรอดจากโรคกิเลสหรือความทุกข์ได้ ยังถูกความทุกข์ครอบงำย่ำยีอยู่ มิหนำซ้ำยังประมาทหลงใหลฟุ้งเฟ้อยิ่งกว่าคนที่กำลังนอนเจ็บอยู่บนเตียงด้วยซ้ำไป. เพราะเหตุฉะนี้แหละเราจะเห็นได้ว่าสิ่งที่เรากลัวหรือควรกลัว และพุทธบริษัทอ้างว่าน่ากลัวนั้นมิได้อยู่ที่โรคภัยไข้เจ็บทางกายเลย **แต่อยู่ที่โรคภัยไข้เจ็บในทางใจ** กล่าวคือโรคกิเลสที่เสียบแทงใจ.

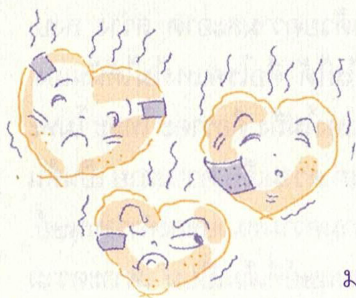
ทำไมสิ่งเหล่านั้น จึงถูกเรียกชื่อว่าโรค? บาลีในที่นี้ก็มีปรากฏชัดอยู่แล้วว่า ชิคจฺฉา ปรมา โรคา ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง. คำว่าความหิวในที่นี้หมายถึงความกระหาย ความอยากจะได้. บรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ย่อมมีความหิวอยู่ตลอดชีวิต หมายถึงว่า มีความอยากจะได้อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ตลอดชีวิต. ไม่เคยว่างเว้นระยะจากความหิวเลย. ไม่หิวอย่างนั้น ก็หิวอย่างนี้ ไม่หิวอย่างนี้ ก็หิวอย่างโน้น แม้กระทั่งหลับแล้วก็ยังหิว คือ **หิวในความฝัน ด้วยอำนาจตัณหา อุปาทาน อวิชชา อย่างใดอย่างหนึ่ง.** ความหิวในที่นี้ หมายถึงความอยากในอารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย. ถ้าไม่มี ๕ อย่างนี้ก็เป็นทางใจ โดยคิดนึกเอาเองภายในใจ, เป็นความหิวอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอไป. แม้ที่สุดบุคคลที่ไม่รู้ว่า พระนิพพานคืออะไร ก็พลอยหิวพระนิพพานอยากได้ตามเขาว่าไปด้วย โดยไม่มีทางยกเว้น. แม้แต่อุบาสก อุบาสิกา ที่เคร่งคร่ำต่อวัด ต่อวา ต่อศาสนา ก็มีความหิวชนิดใดชนิดหนึ่งครอบงำย่ำยีจิตใจอยู่เป็นธรรมดา นี้เรียกว่า ชิคจฺฉา คือความหิวในที่นี้. ทำไมพระองค์จึงเรียกว่าโรค? คำว่าโรค แปลว่าเสียบแทง เหมือนกับการเสียบแทงของของแหลมๆ; เราเอามาใช้พูดว่าโรค หมายถึงการเจ็บมือ เจ็บตา เจ็บท้อง ดังนี้ไม่เคยนึกถึงความหมายอันลึกซึ้งของคำว่าโรค ว่าหมายถึงอะไร. ถ้ารู้ความหมายของคำว่าโรคในภาษาบาลีคำนี้แล้ว ก็จะรู้ได้ว่า คำว่าโรคหมายถึงสิ่งที่แทงเช่นของแหลมๆ แทง. ที่เป็นทางกายก็เห็นได้ง่าย เช่น เจ็บตาก็แทงที่ตา เจ็บมือก็แทงที่มือ เจ็บเท้าก็แทงที่เท้า. แต่สำหรับโรคคือกิเลสนั้น จะแทงที่

ตรงไหน? ย่อมหมายถึงการแทงที่จิตใจส่วนใดส่วนหนึ่ง แล้วแต่ว่าความต้องการความกระหายนั้นอาศัยตั้งอยู่ในส่วนไหน ในบรรดาส่วนที่อาศัย ตา หู จมูก ลิ้น กาย. เหล่านี้ล้วนแต่เป็นที่ตั้งแห่งความอยาก ให้มีความหิวอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เป็นธรรมดา นี้เรียกว่าโรคทางใจ.

เมื่อพิจารณาดูให้ละเอียด ให้ประณีตที่สุดแล้ว จะเห็นว่ากิเลสนี้เป็นโรคที่แทงจิตใจ และเกิดแก่บุคคลทุกคน ตลอดทุกเวลาหายใจเข้าออก ไม่มีว่างเว้น; เป็นโรคที่ทำอันตรายบุคคลยิ่งกว่าโรคใดๆ เพราะว่าทำให้บุคคลสูญเสียความเป็นมนุษย์. โรคคือการเจ็บป่วยที่เนื้อที่หนัง ชนิดใดชนิดหนึ่งนั้นหารุนแรงถึงกับทำลายบุคคลให้สูญเสียความเป็นมนุษย์ไม่ แต่โรคคือราคะ โทสะ โมหะ หรือกิเลสตัณหานี้ ทำลายให้สูญเสียความเป็นมนุษย์ของตนเหลืออยู่แต่ความเป็นคน คือสักว่าได้เกิดมา. ความเป็นมนุษย์ๆ นั้น หมายถึงสัตว์ที่มีใจสูง. ตามตัวพยัญชนะของมันเอง: มน แปลว่า ใจ อุษย แปลว่า สูง. มนุษย์ แปลว่า ใจสูง. ใจสูงคือใจที่ประกอบด้วยความสะอาด สว่าง สงบ. สูง คือน้ำท่วมไม่ได้ หมายถึงความทุกข์ท่วมไม่ได้ คือโรคแทงไม่ได้นั่นเอง. ถ้าจะเป็นมนุษย์กันให้ได้ ต้องใจสูงชนิดที่โรคแทงไม่ถึง คือราคะ โทสะ โมหะแทงไม่ถึง. น้ำ คือความทุกข์ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นต้นท่วมไม่ได้. จิตชนิดนี้แลเรียกว่า สูง และเต็มตามความหมายของคำว่ามนุษย์. พระอรหันต์ท่านเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่ามนุษย์ที่เต็มเปี่ยม เพราะความที่มีใจสูงดังกล่าวนี้.

สิ่งที่เรียกว่าโรค คือกิเลสนี้ ทำลายความเป็นมนุษย์ให้สูญเสียไป แล้วลองพิจารณาดูเถิดว่าความเสียหายอันใด จะยิ่งไปกว่าการเสียหายอันนี้. โรคที่เกิดขึ้นทางกายนั้น ทำอันตรายได้แต่เพียงกาย; โรคทางใจ คือกิเลสนี้ ทำลายถึงส่วนลึกของสันดาน. มิหนำซ้ำ เป็นสิ่งที่ทำลายและเบียดเบียนชนิดที่ไม่รู้สึกตัว. เพราะไม่รู้สึกตัวนี่เอง จึงทำให้คนไม่เคยคิดไม่เคยนึกว่าจะรักษาพยาบาล กลับไปเอาใจใส่ในโรคที่ไม่ร้ายกาจ แต่หลงไปว่าเป็นโรคร้ายกาจ. ส่วนโรคที่ยิ่งกว่าร้ายกาจนี้ไม่เคยสนใจเลย ดังนี้เป็นต้น. พระพุทธเจ้าท่านเห็นว่ากิเลสนี่แหละคือโรคอย่างยิ่ง จึงตรัสเป็นพุทธภาษิตว่า ชิคจฺฉา ปรมา โรคา ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง ดังนี้.

สัตว์ทั้งหลายมีโรคประจำตัว กันอยู่ทุกคน ไม่ยกเว้นแม้แต่สัตว์เล็กๆ น้อยๆ กระทั่งถึงมนุษย์ และเป็นกันอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน แม้กระทั่งหลับ ดังนี้แล้ว, **โรงพยาบาลไหน จะช่วยแก้ได้?** เราจะได้เห็นว่า ไม่มีทางอื่น นอกจากสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ซึ่งหมายถึงตัวแท้ของการกระทำซึ่งจะออกไปจากอันตราย หรือความทุกข์ดังกล่าวแล้วข้างต้นนั่นเอง. ด้วยเหตุฉะนี้แหละ สัตว์ทั้งหลาย นับตั้งแต่เปี้ยวแต่ปูขึ้นมาถึงมนุษย์ ล้วนแต่มีศาสนาเป็นโรงพยาบาล เพื่อจะทำลายโรค ซึ่งเกิดอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน

ดังนี้. ทำให้เราเห็นได้ว่า เรามีปัญหาจำเพาะหน้ากันทุกคน เป็น ๒ ทาง คือทางกายและทางใจ. ในทางกาย เราก็มีโรงพยาบาล อย่างที่เราเห็นๆ กันอยู่ เช่นโรงพยาบาลสงฆ์ในที่นี้ เป็นที่บำบัด. ส่วนทางภายในเป็นโรคที่ร้ายกาจ และเป็นกันอยู่เป็นประจำ ไม่มีระยะว่างเว้นนั้น เราจะมีโรงพยาบาลภายใน คือพระศาสนาเป็นเครื่องกำจัด บำบัด รักษา ให้สูญสิ้นไป. สัตว์ประเภทใด มีความคิดนึกอยู่ในระดับสูงเพียงใด ก็สามารถใช้ศาสนาตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติดังกล่าวนี้ เป็นเครื่องบำบัดทุกข์ หรือโรคของตนได้เพียงนั้น.

ทีนี้ เราจะพิจารณากัน ในแง่ที่ว่า ศาสนาเป็นโรงพยาบาลของโลกสืบไป

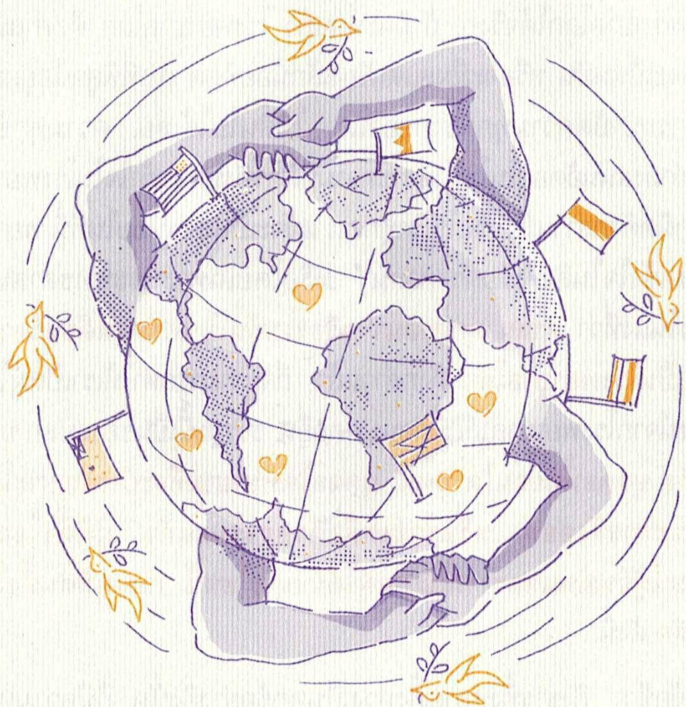
เราจะต้องพิจารณาถึงข้อที่ว่า **โรคในทางใจของมนุษย์นั้น มิได้เบียดเบียนเฉพาะบุคคลนั้น และมีอยู่แต่แก่บุคคลนั้นผู้เดียว.** โรคนั้นย่อมออกมาภายนอก และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เลยกลายเป็นโรคของโลกทางใจ เป็นโรคของการเห่อเหิม ทะเยอทะยาน ที่จะเป็นเจ้าโลกเป็นต้น หรือแม้ที่สุดในการที่จะต้องการให้พวกของตน คณะของตน เป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ เป็นต้น จนกระทั่งเกิดการเบียดเบียนระหว่างหมู่ ซึ่งเรียกว่าสงคราม หรือมหาสงครามนี้. นี่ก็ควรถือว่า เป็นโรคของโลกชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน และโรคนี้มาจากโรคภายในของสัตว์ทั้งหลายทุกคน. ถ้าหากว่าสัตว์ทั้งหลายต่างคนต่างไม่มีโรคภายใน คือกิเลสแล้ว โรคของโลกคือการรบราฆ่าฟันกันเป็นมหาสงครามนี้ ก็มีไม่ได้ โรคของโลกส่วนรวม จะมีขึ้นไม่ได้ ถ้าหากมนุษย์ทุกคนจะไม่เป็นโรคภายในกันเลย. เราจะเห็นได้ว่า แม้แต่โรคส่วนรวม

ของโลกทั้งหลาย โดยเฉพาะคือมหาสงครามนี้ ก็ต้องอาศัยโรงพยาบาล กล่าวคือศาสนาเป็นเครื่องแก้ด้วย. นี่เรียกได้ว่าพระศาสนานั้น เป็นโรงพยาบาล ทั้งโดยส่วนตัว และส่วนรวมของโลก ดังนี้.

เราจงมามีความคิดนึกให้ถูกต้องกันเสียว่า ศาสนานั้น ไม่ใช่ของชาติ นั้นชาตินี้ ภาษานั้นภาษานี้ **แต่ศาสนานั้น เป็นของชีวิตทุกชีวิต.** เมื่อเป็นของ ชีวิตทุกชีวิตที่มีอยู่ในโลก แล้วเราก็จะได้โรงพยาบาลรวมเป็นโรงเดียวกัน ซึ่ง สามารถบำบัดโรคทุกโรค ของทุกตัวสัตว์ กระทั่งโรคส่วนตัว และโรคส่วนรวม ทำโลกนี้ให้เยือกเย็น เป็นสันติภาพอันแท้จริงได้. เพราะเหตุที่เราทั้งหลาย มองข้าม ไม่รู้จัก สิ่งที่เป็นตัวแท้ของศาสนา ว่าคืออะไร ไปมัวสาละวนแต่ เรื่องคำสั่งสอนทางหลักวิชา และทางหลักปริยัติ กระทั่งตายก็ไม่จบ ไม่เคย เข้าถึงศาสนาตัวแท้ ดั่งนี้แล้ว, จะใช้ศาสนา ซึ่งแท้จริงก็เป็นโรงพยาบาลของโลก ให้รักษาโรค บำบัดโรคของโลกได้อย่างไร. เพราะเหตุอย่างนี้แหละ จึงนำมา ซึ่งความทุกข์ยากลำบาก, แม้แต่ในวงพุทธบริษัท วงแคบๆ ของเรา ก็เต็มไป ด้วยโรค และอันตรายอันเกิดจากโรค ความยุ่งยากลำบากอันเกิดจากความ มีโรค หาความสุขมิได้. เมื่อเป็นดังนี้ เราควรทำความเข้าใจ ในฐานะที่ว่า ศาสนา เป็นของชีวิตทุกชีวิต. เอาความเป็นตัวเป็นตน เป็นคนนั่นคนนี่ พวกนั้นพวกนี้ ออกไปทิ้งเสียให้หมดให้เหลือแต่ว่า **ศาสนาทั้งโลก เป็นศาสนาเดียวกัน เป็น สิ่งที่จะบำบัดโรคๆ เดียวกัน คือโรคความหิว หรือโรคกิเลส ซึ่งเป็นกันทุก คนในโลก,** แล้วใช้โรงพยาบาลนี้ บำบัดโรคของโลกให้สูญสิ้นไป ตามนัยซึ่ง

เป็นหลักของศาสนา กล่าวคือ การขจัดความทุกข์หรืออันตราย ด้วยการทำลายกิเลสนั้นๆ เสียให้ได้. ในที่สุด เราก็จะสามารถใช้โรงพยาบาลโลก ให้เป็นโรงพยาบาลโลกได้จริงๆ. ถ้ามิฉะนั้นแล้ว โรงพยาบาลโลก คือศาสนาทั้งหลายก็จะเป็นหมัน หรือจะมีผลแต่เพียงเล็กน้อยที่สุด เท่าที่พิสูจน์อยู่แล้วว่าไม่สามารถบำบัดความทุกข์ยากของโลก ให้สิ้นไปได้เลย. ความทุกข์ยากลำบากกำลังแน่นอัดอยู่ในโลก เพราะความที่สัตว์ทั้งหลายเข้าใจในโรงพยาบาลของโลกผิดดังกล่าวแล้ว. ขอให้เราทุกคน แม้จะเป็นส่วนน้อยในที่นี้ พยายามทำความเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่าศาสนา หรือโดยเฉพาะพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องในแง่ที่ว่า **ศาสนาทุกศาสนา หรือรวมกันเป็นศาสนาเดียวก็ตามในโลกนี้ เป็นโรงพยาบาลโลก** ดังกล่าวแล้ว, ก็จะสามารถทำให้เราเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากโรงพยาบาลโลกนี้ก่อนบุคคลอื่น. ธรรมะนี้เป็นของแปลก **บุคคลใดเข้าถึง บุคคลนั้นย่อมได้รับผล. บุคคลใดพยายามที่จะบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นด้วยการสั่งสอน หรือช่วยเหลือด้วยธรรมะแล้ว ผู้ที่ตั้งใจจะทำประโยชน์ผู้อื่นนั่นแหละ กลับเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ก่อนผู้ที่ตนตั้งใจจะช่วยเหลือ** ดังนี้.

ข้อที่ว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์อย่างยิ่งนั้น ก็มีความหมายคล้ายๆ กัน. เพราะว่าสังขารทั้งหลายทั้งปวงนั้น ย่อมหมายถึงสิ่งซึ่งเป็นตัวความยึดถือ หรือเป็นที่ตั้งของความยึดถือ. เป็นสิ่งที่ปรุงแต่งสิ่งอื่น หรือถูกสิ่งอื่นปรุงแต่งอยู่ตลอดกาล, ไม่มีความเป็นตัวมันเอง ไม่มีความเที่ยงแท้

แน่นอนแต่อย่างใด, พระองค์จึงได้ตรัสว่า เป็นทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง. คำว่า เป็นทุกข์ในที่นี้ หมายถึงทำให้เกิดความไม่สบายใจแก่ผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง หรือแม้แก่บุคคลผู้มองเห็นความจริงข้อนี้. คำว่าทุกข์นี้ ถ้าจะถือเอาความหมายให้กว้างทั่วไปแก่สังขารทุกประเภทแล้ว ควรจะถือว่า เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสลดใจ แก่บุคคลผู้พิจารณาเห็น. ไม่ว่าสังขารเหล่าใด แม้ที่สุดแต่เม็ดกรวดเม็ดทราย. ถ้าเราได้พิจารณาเห็นถึงความไม่เที่ยง ความที่ปรุงแต่งและถูกปรุงแต่ง ของเม็ดกรวดเม็ดทรายเหล่านี้แล้ว จะมีความรู้สึกอนาถใจ จะมีความรู้สึกสลดสังเวชใจ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหลทะเยอทะยานแต่ประการใด ทำให้เกิดความเหี่ยวแห้งใจ สำนึกในความหลงใหลมัวเมาของตน. ความเป็นอย่างนี้ย่อมประจำอยู่ในสิ่งทั้งปวง, คือ ในสังขารทั้งปวง; หมายความว่ายกเว้นพระนิพพานเสียอย่างเดียวแล้ว เป็นสังขารทั้งนั้น. สังขารเหล่านั้น ที่เป็นรูปธรรมก็ตาม หรือที่เป็นนามธรรมคือจิตใจ หรือความรู้สึกคิดนึกของจิตใจ เช่นเวทนาคือสุขสนุกสนาน หรือความทุกข์ที่กำลังได้รับอยู่ในจิตใจก็ตาม เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสังขารทั้งสิ้น. เมื่อพิจารณาดูแล้วจะนำมาซึ่งความเศร้าใจ จึงถือได้ว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงนั้นเป็นความทุกข์ ต้องทนทรมานอยู่ในตัวมันเอง และทำให้เกิดความรู้สึกเช่นนั้นแก่บุคคลที่พิจารณาเห็น. เมื่อบุคคลใดมองเห็นความเป็นจริงของสังขารทั้งหลายทั้งปวง ดังนี้แล้ว ย่อมสามารถที่จะทำให้โรคคือกิเลสนั้นถูกแผดเผา ถูกทำลายล้าง ถูกชะล้างให้เบาบางไปตามลำดับ ทุกครั้งที่มองเห็นความจริงของสังขารทั้งปวงว่ามีความเป็นอย่างนี้.

สังขารทั้งปวงเป็นของที่หาตัวตนไม่ได้; เป็นแต่ความไหลไปของสิ่งที่ไหลไป แล้วก็บัญญัติความไหลไปของสิ่งนั้นๆ ระยะหนึ่งๆ ว่าเป็นนั่นเป็นนี่ หรือเป็นคนนั้นคนนี้ สิ่งนั้นสิ่งนี้. เมื่อสิ่งใดถูกกับกิเลสหรือความต้องการ ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่น่าปรารถนาหรือเป็นของดี. เมื่อสิ่งใดไม่ตรงกับความต้องการ ก็ยึดถือว่าเป็นสิ่งชั่ว ดังนี้. ครั้นมามองเห็นความจริงก็จะเห็นว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ดีหรือชั่ว ตรงกับความปรารถนา หรือไม่ตรงกับความปรารถนาก็ตาม ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวมันเอง เป็นแต่เพียงความไหลไป; ถ้าไปยึดถือเข้าแล้วจะทำให้เกิดโรคชนิดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือจะมีความเสียบแทงเกิดขึ้นในจิตใจ เป็นความเร่าร้อน ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง; ความรักก็ร้อน ความเกลียดก็ร้อน ความชอบก็ร้อน ความไม่ชอบก็ร้อน แม้แต่ความรำคาญอยู่เฉยๆ ไม่รู้จะทำอะไรดีก็ร้อน. นี้หมายความว่า การที่เข้าไปยึดถือในความหมายของสังขารอันใดอันหนึ่งเข้าแล้ว ย่อมทำให้เกิดโรคในทางใจชนิดที่เป็นความร้อน ไม่เป็นลาภแต่อย่างใด.

ทีนี้จะได้วินิจฉัย ในข้อที่ว่า ความไม่มีโรค เป็นยอดแห่งลาภ.

หลังจากที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง กล่าวคือกิเลสอันเป็นเหตุให้อยากอย่างนั้นอย่างนี้นั่นเอง นับว่าเป็นโรคอย่างยิ่งแล้ว, พระผู้มีพระภาคเจ้า ยังได้ตรัสไว้อีกว่า ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง. ความไม่มีโรคในที่นี้ ก็หมายถึงความที่คนแต่ละคนอยู่ได้อย่างอิสระ ปราศจากการเบียดเบียนของโรค กล่าวคือกิเลส. บรรดาลาภทั้งหลายซึ่งบุคคลรู้จักกันแล้ว

ย่อมหมายถึงทรัพย์สมบัติ หรือชื่อเสียง หรือพวกพ้อง มิตรสหาย ไม่มีอะไรมากไปกว่านี้. แต่ลาภของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ตรัสเรียกว่า เป็นลาภอันแท้จริงนั้น กลับตรัสว่า ได้แก่ความไม่มีโรค คือความที่คนทุกคนเป็นอิสระจากโรค กล่าวคือเป็นอิสระจากกิเลสที่เบียดเบียน ที่ทำให้ตกอยู่ภายใต้ความเผาผลาญภายในใจ ของสิ่งที่เราเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "นรก" เป็นต้น. การมีลาภเช่น ทรัพย์สมบัติ ชื่อเสียง พวกพ้องบริวารเหล่านี้ ลองพิจารณาดูเถิดว่าเป็นเพียงอะไร. ในที่บางแห่ง หรือในที่ทั่วๆ ไปก็ตาม ความมีทรัพย์สมบัติชื่อเสียง พวกพ้อง บริวารมากนั้น กลับเพิ่มความหนักอกหนักใจ ความยุ่งยากลำบากนานาประการ ให้แก่บุคคลที่ได้. นี่จะเรียกว่าเป็นลาภหรืออะไรกันแน่แล้วจะเรียกว่าเป็นลาภอย่างยิ่งได้อย่างไร. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าลาภอย่างยิ่งคือความไม่มีโรคของจิตใจ คือไม่ถูกกิเลสเบียดเบียน. ข้อนี้ย่อมเป็นการเพ่งเล็งไปถึงสิ่งที่มีคุณค่า เหนือทรัพย์สมบัติ เหนือชื่อเสียง เหนือพวกพ้องเหนือบริวาร! ถ้าบุคคลใดปราศจากโรคในทางใจแล้ว, แม้จะมีทรัพย์สมบัติชื่อเสียงพวกพ้องบริวารมากขึ้นมาเพียงใด ก็ไม่สามารถจะท่วมทับบุคคลนั้นให้ร้อนอกร้อนใจได้ มีแต่จะมาอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลนั้น. แต่มันตรงกันข้ามกับบุคคลที่เป็นโรคทางใจ ซึ่งถ้ามีลาภเท่าใด ก็ยิ่งมีทุกข์หนักมากขึ้นเพียงนั้น, ยิ่งมีชื่อเสียงมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งหนักมากขึ้นเพียงนั้น,

มีพวกพ้องบริวารเพียงใด ก็ยิ่งหนักมากขึ้นไปอีกเพียงนั้น, เพราะบุคคลนั้นเป็นโรคทางใจ. เพราะเป็นโรคทางใจนั่นเอง สิ่งใดเข้ามา สิ่งนั้นก็เข้ามาเป็นนายเหนือศีรษะของบุคคลนั้นไปทั้งหมดทั้งสิ้น. แม้เข็มสักเล่มหนึ่งจะได้มาเป็นทรัพย์สมบัติ ก็มาบรรทุกอยู่บนศีรษะของบุคคลนั้น, แล้วจะมีความเบาสบายอย่างไร. นี่คือผลของการที่เป็นโรคทางใจ. ส่วนบุคคลที่ไม่เป็นโรคทางใจ คือทำลายกิเลสได้ แม้จะมีอะไรสักเท่าภูเขา หรือทั้งโลกก็ตาม ย่อมมาอยู่ใต้ฝ่าเท้าของบุคคลนั้น, มาอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลนั้น. เพราะฉะนั้น จึงไม่มีความหนักแต่ประการใด. **เมื่อได้สิ่งที่อาจจะทำอะไรๆ ให้หมดความหนักไปโดยสิ้นเชิงมาแล้ว ก็สามารถทำโลกทั้งสิ้นให้เป็นของๆ ตนในพริบตาเดียว.** เพราะเหตุฉะนี้แหละ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสว่า เป็นลาภอย่างยิ่ง. ความไม่มีโรคชนิดนี้ เป็นลาภอย่างยิ่ง, และเป็นความจริง ดังที่เราจะเห็นได้โดยชัดเจน.

เมื่อบุคคลใดสามารถบำบัดโรค ซึ่งเป็นความร้อน เป็นความเสียบแทงนี้ให้หมดสิ้นไปได้ ก็เรียกได้โดยโวหารพระศาสนาว่า บุคคลนั้นกำลังบรรลุถึงสิ่งที่เรียกว่า นิพพาน แล้วแต่จะบัญญัติความหมายของคำว่านิพพานไว้ในระดับไหน คือจะเป็นนิพพานขั้นสูงสุดเด็ดขาด ไม่มีความทุกข์เลย หรือเหลืออยู่บางอย่างก็สุดแท้แต่ เราเรียกได้ว่า ความดับไปของโรคนั้น คือนิพพานอย่างหนึ่งๆ เสมอไป จนกระทั่งไม่มีโรคอันใดเหลืออยู่ เป็นนิพพานอันเด็ดขาดหรือนิพพานตามความหมายของพระพุทธศาสนา ซึ่งเรียกเป็นโวหารกลางๆ ว่า

"สิ่งเป็นที่ดับของสังขารทั้งหลาย" คือเป็นที่ดับหายของโรคทั้งปวงนั่นเอง. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ นิพพานเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสุขอย่างยิ่ง. ข้อนี้ย่อมหมายความว่า ความหายจากโรคโดยสิ้นเชิงนั้น เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความรู้สึกอันเราเรียกกันว่า "ความสุขเป็นอย่างยิ่ง" ทั้งที่ตัวนิพพานเอง ไม่เป็นสุขเป็นทุกข์กะใครได้. ถ้าว่าบุคคลใดได้บรรลุถึงสิ่งที่เรียกว่านิพพานนี้แล้ว บุคคลนั้นจะสามารถได้รับความรู้สึกชนิดที่เราเรียกกันว่าความสุข และเป็น **ความสุขตามแบบของธรรมะ คือเป็นความสุขที่แท้จริง เป็นความสะอาด เป็นความสว่าง และเป็นความสงบเย็นที่แท้จริง;** ดังนี้ เรียกว่าหายจากโรคและเป็นสุขอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นคำๆ เดียวกันกับคำว่า เป็นลาภอย่างยิ่ง. ในที่แห่งหนึ่ง พระองค์ตรัสว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง แต่ในที่แห่งหนึ่งพระองค์ตรัสว่า นิพพานเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสุขอย่างยิ่ง; ความหมายก็เป็นอันเดียวกัน อันนี้แหละคือตัวแท้ของพุทธศาสนา ในส่วนที่เป็นปฏิเวธ อันเป็นผลเกิดมาจากพุทธศาสนาตัวแท้ คือส่วนที่เป็นปฏิบัติ อันเราจะทำให้เกิดขึ้นได้ ด้วยอาศัยพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นปริยัติ คือคำสั่งสอน.

เมื่อเราแต่ละคนๆ เข้าถึงศาสนาตัวแท้ได้ดังนี้แล้ว ก็เชื่อว่ากำลังได้รับประโยชน์จากโรงพยาบาลโลก หรือกำลังอาศัยอยู่อย่างเป็นสุขสบายในโรงพยาบาลโลก

ซึ่งถ้าของพระพุทธศาสนา ก็คือโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า ซึ่งสามารถจะบำบัดโรคทั้งหลาย ให้หมดจดไปโดยสิ้นเชิง ไม่มีส่วนเหลือโดยแท้จริงดังนี้.

ในที่สุดนี้ **สิ่งที่เราสมควรจะไม่ประมาทในการพินิจพิจารณา** ก็รวมเป็นใจความสั้นๆ ได้ว่า สิ่งที่เป็นตัวแท้ของศาสนานั้น คือตัวการกระทำ. ขออย่าให้ไปยึดถือเอาสิ่งซึ่งไม่เป็นตัวแท้มาเป็นตัวแท้. เพราะว่าถ้ากระทำดั่งนั้นแล้ว ก็จะเกิดการติดชะงัก เพราะความหลงใหล เพราะความสับสน เพราะความเป็นไปไม่ได้.

ความเขลาของพวกเรา ย่อมอยู่ที่ไปเอาตัวคำสั่งสอนล้วนๆ มาเป็นตัวศาสนา จึงไม่เคยก้าวหน้าขึ้นไปถึงการปฏิบัติ; ความเสียหายของพวกเราจึงเกิดขึ้น คือเราก็อยู่แต่เรา ศาสนาก็อยู่แต่ศาสนา ทั้งที่ส่วนปากก็กล่าวกันว่าเรามีศาสนา เรากำลังเจริญรุ่งเรืองในทางศาสนา. ทั้งนี้เพราะไปสนใจ หรือไปทำความรุ่งเรืองกันแต่ในส่วนศาสนาซึ่งเป็นตัวคำสั่งสอนนั่นเอง ไม่เคยเข้าถึงตัวแท้ของศาสนา คือตัวการกระทำชนิดที่จะออกไปจากความทุกข์จริงๆ. นี้นับว่าเป็น **ความเสียหายของพวกเรา.**

ความขลาดของพวกเรา อยู่ตรงที่ไม่กล้าคิดจะเข้าถึงตัวแท้ของพระพุทธศาสนา ยังอาลัยอาวรณ์ในความสนุกสนาน เอร็ดอร่อยเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นความสุขทางเนื้อทางหนัง. การที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับศาสนา โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นปริยัติศาสนานั้น ก็มุ่งหมายที่จะเอาไปใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแสวงหาความสนุกสนาน เพลิดเพลิน หรือความสุขทางเนื้อทางหนังนั้นเป็น

ส่วนใหญ่. และนอกจากนั้น ยังมีความขลาดความกลัวอีกบางอย่าง อันเกิดขึ้นจากการที่ไม่รู้ว่าตัวแท้ของศาสนานั้นคืออะไร นับตั้งต้นตั้งแต่บุคคลบางพวก บางประเภท ไม่กล้าให้พุทธศาสนาเป็นรีลีเยี่ยน หรือไม่กล้าเอาคำว่ารีลีเยี่ยนเข้ามาใช้กับพุทธศาสนา ดังนี้เป็นต้น. ถ้าใครเอาเข้ามาใช้ ก็เกิดความหวั่นไหว วิตกต่างๆ นานา จนเกิดเรื่องใหม่ๆ ขึ้นอีกดั่งนี้ก็มี. ไม่กล้าถือเอาตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติในฐานะที่ว่า ศาสนานั้นเป็นสัญชาตญาณชนิดหนึ่ง คือสัญชาตญาณแห่งการกระทำ เพื่อให้รอดไปจากความทุกข์ของสิ่งที่มีชีวิตทุกชีวิต. ไม่กล้าถือว่าศาสนานี้เป็นตัวการกระทำ. ไม่กล้าถือว่าศาสนานี้เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ด้วยกลัวว่าเสียความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธศาสนาไป, กลัวว่าจะเป็นการลบหลู่พระพุทธเจ้าบ้าง กลัวอะไรต่างๆ นานา จนไม่สามารถจะเข้าถึงตัวศาสนาของพระพุทธเจ้า ติดอยู่เพียงขอบรอบๆ นอก ไม่เข้าถึงสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนได้ เพราะความขลาดของตนเอง. ความขลาดชนิดนี้ย่อมทำให้ปราศจากผลที่ตนจะพึงได้รับ เช่นเดียวกับความขลาดอย่างอื่นๆ ซึ่งเราเห็นกันอยู่ทั่วๆ ไปว่า ความขลาดนั้นเป็นสิ่งซึ่งนำมาซึ่งความเสียหายเพียงไร.

ความไม่ละอายหรือความไม่รู้สึกว่าควรละอายของพวกเรานั้น มีมากในเรื่องนี้ จนกล้าทำไปตามความยึดถือซึ่งงมงายปรัมปรา, จนกระทั่งไปเอาสิ่งซึ่งไม่ใช่พุทธศาสนามาเป็นพุทธศาสนา. ทำให้ตัวแท้ของพุทธศาสนาสับสนวนเวียนยิ่งๆ ขึ้นไป จนไม่สามารถจะรื้อจะสางกันได้ เพราะความขลาด

และความไม่รู้สึกละอายในการที่ทำผิดพลาดมาแล้ว และกำลังจะทำผิดพลาดต่อไป.

สิ่งซึ่งไม่ใช่พุทธศาสนา แต่เอามาเป็นพุทธ-ศาสนานั้นอาตมาจะต้องขออภัย ในการที่จะต้องขอยกตัวอย่างสั้นๆ เล็กๆ น้อยๆ เช่น พระพุทธรูป ซึ่งเอามาถือว่าเป็นพระศักดิ์สิทธิ์เป็นพระเครื่อง แล้วก็ยืนยันย้ำว่า นี้เป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนาดังนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณาดูเถิดว่า อันนี้จะเป็นพุทธศาสนาได้จริงหรือไม่อย่างไร? สำหรับพระพุทธรูปนั้นเราก็ย่อมเห็นๆ กันอยู่ทั่วๆ ไปว่า ในสมัยพระพุทธเจ้าไม่มี. พระพุทธเจ้าไม่เคยทรงรู้จักพระพุทธรูป. พระพุทธเจ้านิพพานไปแล้วตั้งหลายร้อยปี จึงมีคนทำรูปพระพุทธเจ้าขึ้น. แล้วเพราะการทำรูปพระพุทธเจ้าขึ้นนั้นย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่จะปลูกความยึดถืออันใหม่ ซึ่งเป็นไปในทางอัตตาหรือตัวตนไปในรูปอื่น ซึ่งอาจจะเป็นภัย หรือได้เป็นภัยต่อพุทธศาสนาเอง. ข้อนี้เราเชื่อไม่ได้ว่า ถ้าพระพุทธเจ้าเผอิญเสด็จคืนพระชนมชีพขึ้นมาเห็นการกระทำอันนี้ พระองค์จะทรงรับสั่งห้ามเสีย หรือจะทรงอนุญาตให้ทำต่อไปประการใด ก็ยังไม่แน่.

แต่ทีนี้ครั้นต่อมา ถึงชั้นที่ว่าเอาพระพุทธรูป เป็นต้น มาเป็นเครื่องรางศักดิ์สิทธิ์ เป็นเครื่องรับบำบวงอันศักดิ์สิทธิ์ รับการอ้อนวอนอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งมันมากไปกว่าการบูชานั้น เรายิ่งเป็นปัญหาหนักขึ้นไปอีกว่า จะตรงตาม

พระพุทธประสงค์หรือไม่. และอีกประการหนึ่ง สิ่งอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่พระพุทธรูป คนก็ยังใช้เป็นเครื่องรางที่ศักดิ์สิทธิ์ได้เท่ากันกับพระพุทธรูป เมื่อเป็นดังนี้ ก็ย่อมเป็นการพิสูจน์อยู่ในตัวว่า จะเป็นพระพุทธรูปหรือไม่ใช่พระพุทธรูป ก็ไม่สำคัญ. เพราะฉะนั้นพระพุทธรูปซึ่งถูกนำไปใช้ในส่วนที่เป็นเครื่องรางนั้น จึงไม่ควรเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องการจะให้เป็นไปตามทำนอง ของเหตุผล เป็นไปตามทำนองของความจริง เป็นไปตามทำนองของกรรม คือการกระทำของตนเอง และมีความมุ่งหมายอยู่ที่จะให้ใช้สิ่งทุกสิ่งนั้น เป็นการรักษาโรคคือกิเลส เป็นการทำลายกิเลสของตนให้หมดไป ให้เป็นผู้ ปราศจากโรค: อันนี้ต่างหากจึงจะเป็นพระพุทธศาสนา. เพราะฉะนั้น อาตมา อยากจะมีความเห็นยืนยันลงไปว่า แม้ที่สุดแต่เราจะใช้พระพุทธรูป ถ้าไม่ได้ ใช้ให้เป็นไปเพื่อการทำลายกิเลส หรือรักษาโรคในทางใจของบุคคลแล้ว ย่อม ไม่เป็นพุทธศาสนาไปได้เลย ย่อมเป็นไปอย่างเดียวกันกับวัตถุสิ่งอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่พระพุทธรูป ที่คนเขานำมาใช้กัน นี้เรียกว่าเป็นการทำสิ่งที่ไม่ใช่ พุทธศาสนาให้เป็นพุทธศาสนา เป็นต้น.

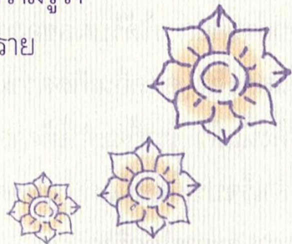
แม้ที่สุด **แต่การแสวง การจัดการทำ ที่เราถือกันว่าเป็นไปเพื่อความเจริญของพุทธศาสนา หรือเป็นไปเพื่อการส่งเสริมพระพุทธศาสนานั้น ได้กลายเป็นการทำลายพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นไปกว่าเดิมก็มี** ยกตัวอย่างเช่น การทำสิ่งที่ไม่ควรทำในวัดวาอาราม เพื่อให้ได้ลาภเป็นเงินเป็นทองขึ้นมาบำรุง วัด เช่นนี้ ถ้าสิ่งเหล่านั้นเป็นไปในทางที่จะทำให้คนหลงใหลในความสุข

ทางเนื้อทางหนัง คือความเอร็ดอร่อย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนังแล้ว ก็เท่ากับการมอมคนเหล่านั้นให้มึนเมา อยู่ด้วยสิ่งมึนเมาเหล่านั้นจนลืมพุทธศาสนา หรือจนหันหลังให้พุทธศาสนายิ่งๆ ขึ้นไปทุกที จนกระทั่งมาวัดนี้ ก็เพื่อมาหาความเพลิดเพลิน หรือความสุขทางเนื้อทางหนัง ดังนี้เป็นต้น. เพราะฉะนั้นสิ่งนั้นเอง จึงเป็น **การทำให้ศาสนาเป็นอัมพาตไป ทำให้พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ตามความหมายของบุคคลนั้น เป็นอัมพาตไป** คือไม่สามารถจะช่วยตัวเอง ต้องเอาสิ่งสนุกสนานมึนเมาเหล่านั้นมาเป็นเครื่องช่วย วัดวาอารามจึงจะเป็นไปได้ เหล่านี้เป็นต้น นี้เป็นการทำให้พระพุทธเจ้าเป็นอัมพาต หรือทำให้ศาสนาเป็นอัมพาต จนต้องเอาสิ่งอื่นมาช่วยดังนี้ และเราก็ยังทนทำอย่างนี้กันอยู่ดังนี้ นี้เรียกว่ารู้จักพระศาสนาในลักษณะเช่นไร ก็ขอให้พิจารณาดูเถิด. เท่าที่ยกตัวอย่างมาดังนี้ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า เรานับถือศาสนาทั้งที่เราไม่รู้ว่าศาสนานั้นคืออะไร แล้วเมื่อไม่ได้รับผลอันแท้จริงของพุทธศาสนา ก็ไม่ควรจะโทษใคร ดังนี้เป็นต้น. ถ้ารู้ความจริงอันนี้แล้ว ขอให้เราตั้งปณิธานอธิษฐานกันเสียใหม่ โดยไม่มีความลำเอียง โดยไม่มีความรังเกียจเดียดฉันท์ โดยที่มีความซื่อตรงต่อตัวเอง.

อาตมาภาพมีความรู้สึกอย่างหนึ่งว่า คนโดยมากนั้น ไม่ชอบกระทำให้ตรงๆ ไปตามความจริง แต่กระทำไปตามความต้องการของกิเลสนั้นมากกว่า. ในการบรรยายครั้งหนึ่ง อาตมาได้ชี้แจงให้เห็นว่า ตามปกติของคนเรานั้น ไม่ได้ทำสิ่งที่ควรทำให้มากสมกับสิ่งที่ควรทำ ได้ยกตัวอย่างในครั้งนั้นว่า

บุคคลเราเอาใจใส่ที่จะล้าง ที่จะขัดสี ที่จะตบแต่งแต่ที่ตรงหน้าตรงตา ซึ่งเป็นส่วนที่อวดความงาม แต่ส่วนที่เป็นที่ตั้งแห่งความสกปรก เช่น ทวาร เป็นที่ถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะนั้น ที่จริงเป็นที่ตั้งของสิ่งสกปรก ควรเอาใจใส่ให้มากกว่าที่หน้าที่ตา คนก็ไม่ได้เอาใจใส่ให้มากสมกัน แต่ไปเอาใจใส่ที่หน้าที่ตา ซึ่งไม่มีความสกปรกมากเหมือนอย่างนั้น ดังนี้เป็นต้น ความข้อนี้ทำให้สุภาพสตรีคนหนึ่ง ลุกไปซึ่งๆ หน้า แสดงอาการกิริยาไม่พอใจอย่างยิ่ง. นี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าเราไม่ชอบความจริง!

อาตมาภาพขอวิงวอนว่า ถ้าเราไม่ชอบความจริงกันอยู่ดังนี้แล้ว พุทธศาสนาย่อมไม่มีโอกาสที่จะเข้ามาเป็นประโยชน์แก่พวกเราในฐานะเป็น "โรงพยาบาลของโลก" ไปได้เลย. ขอให้เรามีความคิดนึกเสียใหม่ว่า ศาสนาโดยเฉพาะคือพุทธศาสนานั้น โดยที่แท้แล้วก็คือความต้องการของชีวิตจิตใจ หรือเป็นตัวเราเองอยู่แท้ๆ เพราะว่าโดยชีวิตจิตใจของเรานั้นต้องการจะพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง ไม่ต้องการให้มีความทุกข์อันใดเหลืออยู่. มันเสียอยู่แต่ที่ว่า เราไม่มีความรู้ว่าอะไรเป็นความทุกข์ ไม่มีความรู้ว่าอะไรเป็นอันตรายที่แท้จริง ไม่รู้จักอันตรายที่ถูกต้อง ให้ถูกต้องและครบถ้วนโดยสิ้นเชิง จึงไม่กลัวอันตรายและกลับยินดีที่จะเข้าใกล้อันตราย และยินดีที่จะรับเอาอันตรายนั้นเข้าใส่ไว้ในศีรษะ

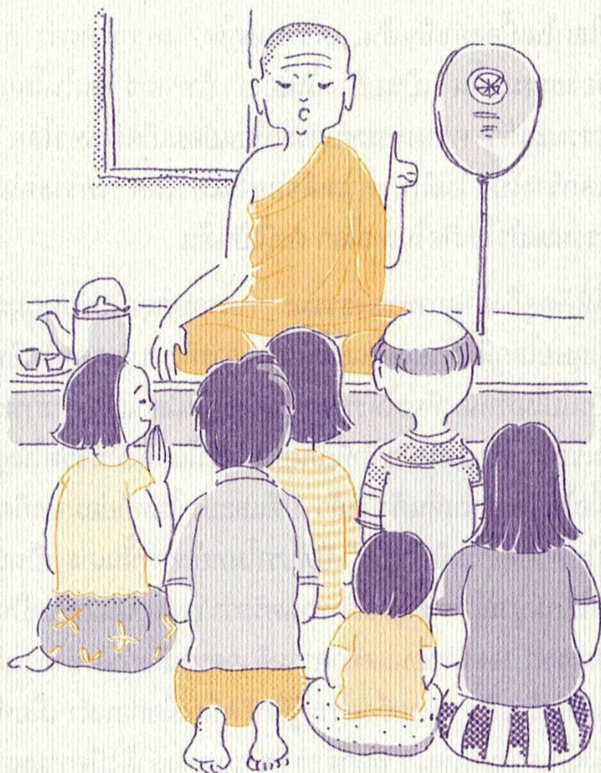

ของตน ในทำนองที่ว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว. ไม่มีใครเชื้อเชิญอ้อนวอน ก็ยินดีที่จะรับเอาสิ่งที่จะทำความทุกข์ให้เกิดขึ้นนั้น มาใส่ไว้ในตัว เป็นการกระทำของตัวเองที่เรียกว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว แล้วรับมาใส่ไว้บนศีรษะของตน.

ก็ตามเรื่องที่ว่า มีเปรตพวกหนึ่ง อยู่ที่เกาะแห่งหนึ่ง มีกงจักรผัดผันอยู่บนศีรษะให้โลหิตไหลเอิบอาบร่างกายอยู่เสมอนั้น ถ้ามันเป็นเรื่องของเปรตบนเกาะนั้นก็ดีไป แต่ถ้ามันเป็นเรื่องของพวกเราในปัจจุบันนี้แล้ว ก็จะเสียเกียรติแห่งความเป็นพุทธบริษัทของเราเป็นอย่างยิ่ง. เพราะฉะนั้นแหละ ขอให้เราระมัดระวังเกียรติยศแห่งความเป็นพุทธบริษัทของเรา ให้ถูกต้องตามความหมายของบุคคลผู้นับถือพระพุทธศาสนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือเกียรติยศของประเทศไทยเรา ซึ่งเขาถือกันว่า เป็นประเทศซึ่งมีความเป็นหนึ่งในพระพุทธศาสนา ควรจะมีความเป็นหนึ่ง ทั้งในด้านปริยัติ คือการศึกษาเล่าเรียน ทั้งในด้านการปฏิบัติ คือการกระทำ และทั้งในด้านปฏิเวธ กล่าวคือการได้รับผลของการกระทำ พอที่จะแสดงให้บุคคลอื่นดู พอที่จะแสดงให้บุคคลอื่นเกิดความเลื่อมใส พอใจที่จะประพฤติตามและปฏิบัติตาม ดังนี้แล้ว เราก็จะทำให้ศาสนาเป็นโรงพยาบาลโลก ที่สำเร็จประโยชน์แก่เรา สำเร็จประโยชน์แก่ประเทศชาติของเรา และสมตามความมุ่งหมายของเราทุกประการได้จริงๆ.

ต่อไปนี้อาตมาอยากจะขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน น้อมนำการพิจารณาสืบต่อไปถึงข้อที่ว่าเราได้มาประชุมกันในสถานที่นี้ ในฐานะที่เป็นโรงพยาบาลสงฆ์. อาตมาอยากจะขอให้พิจารณา โดยเฉพาะในข้อที่ว่า พระสงฆ์นั้นคืออะไร? **พระสงฆ์นั้นโดยที่แท้จริงแล้วก็คือแพทย์ของโรงพยาบาลโลกนั่นเอง.** เมื่อหมายถึงพระสงฆ์ที่ได้ทำหน้าที่ของตนโดยถูกต้องแล้ว พระสงฆ์ก็คือนายแพทย์ที่ประจำอยู่ในโรงพยาบาลโลกของโลก มีหน้าที่ที่จะแก้ไขเยียวยารักษาโรคในพุทธภาษิตที่ว่า "ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง" นั้นให้หายไป และให้ได้มาซึ่งลาภอันประเสริฐในพระพุทธภาษิตที่ว่า "ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง" ดังนี้. พระภิกษุสงฆ์ย่อมเป็นเจ้าหน้าที่ที่จะสืบอายุพระศาสนาโดยเฉพาะแล้วก็คือการสืบอายุโรงพยาบาลโลก ให้มีอายุยืนยาวสืบไป เพื่อบำบัดโรคทางจิตใจของมนุษย์โลกเรานี้. **การที่เราได้มีโรงพยาบาลสงฆ์ขึ้นนี้ เรามีความมุ่งหมายในการที่จะให้กำลังแก่พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นนายแพทย์ประจำโรงพยาบาลโลกอีกต่อหนึ่ง ให้ท่านคงปฏิบัติหน้าที่ของท่าน ในฐานะเป็นนายแพทย์ประจำโรงพยาบาลโลกได้สืบต่อไป.** เราย่อมได้รับผล ได้รับอานิสงส์อันใหญ่ยิ่งในส่วนนี้ แต่ต้องอาศัยการพินิจพิจารณาเป็นอย่างดี คือพิจารณาให้ถูกต้อง. ถ้าพิจารณาไม่เป็น ย่อมไม่เห็น ย่อมได้อานิสงส์อย่างละเมอเพ้อฝัน ลมๆ แล้งๆ อย่างเขาว่าๆ. แต่ถ้าเราพิจารณาดูให้ดีเป็นอย่างยิ่งแล้ว เราจะเห็นว่าการเสียสละใดๆ ไม่มีอานิสงส์อันไหนจะยิ่งไปกว่าอานิสงส์แห่งการช่วยกันค้ำจุนโรงพยาบาลโลกเอาไว้ ให้ยังคงมีโรงพยาบาลโลก เป็นเครื่องรักษาโรคทางจิตใจของโลกสืบไป อย่าให้รู้จักขาดสายได้.

แม้ว่าเราพวกน้อยเท่านี้ ชุมนุมกันอยู่ในสถานที่นี้ การบริจาคของเราทุ่มเทไปแต่ในสถานที่นี้ แต่ถ้าเรามีตา ที่สามารถจะมองเห็นความจริงได้แล้วเราจะมองเห็นได้ว่า มีผลเป็นปฏิกิริยาสะท้อนออกไปตามลำดับ จนกระทั่งถึงทั่วโลกได้; หมายความว่า ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นมีความศักดิ์สิทธิ์มากพอที่ถึงกับจะกล่าวได้ว่า ถ้าหากธรรมะนี้ยังคงมีอยู่ในโลกเพียงใดแล้ว โลกนี้จักยังไม่ล่มจม โลกนี้จักยังไม่ร้อนเป็นไฟ โลกนี้จักหมุนไปในทางแห่งสันติสุข ไม่หมุนไปในทางแห่งความทุกข์ยากลำบากเร่าร้อน เพราะฉะนั้น เราจงช่วยกันทุกวิถีทาง ในการที่จะช่วยกันทำให้ธรรมะ หรือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะนั้นยังคงมีอยู่ในโลกนี้ หรือถ้าจะกล่าวอย่างบุคลาธิษฐาน ก็คือกล่าวว่า ทำให้โรงพยาบาลโลก ยังคงมีอยู่ในโลกสืบไปนั่นเอง. ธรรมะนี้ย่อมเป็นเครื่องถ่วงโลกนี้เอาไว้ไม่ให้หมุนไปสู่ความล่มจม ย่อมเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลกอันที่จะปกป้องภัยอันจะเกิดจากกิเลสทั้งหลาย. เราจงช่วยกันทำธรรมะนี้ให้เป็นเหมือนร่มใหญ่ๆ ที่คุ้มครองโลกนี้เอาไว้ไม่ให้เปียกฝนกล่าวคือกิเลส. การที่เราช่วยกันบำรุงหรือช่วยเหลือกันโดยทางใดก็ตาม ที่จะทำให้พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้สืบอายุพระพุทธศาสนาของโลก ยังคงมีอยู่ในโลก ยังคงปฏิบัติหน้าที่ของตนอยู่ในโลกนั้น ก็ได้ชื่อว่าทำประโยชน์ให้แก่โลกทั้งสิ้น. ด้วยเหตุฉะนี้แหละ ท่านผู้ใดได้บริจาควัตถุปัจจัยสิ่งใดๆ ก็ดี ลงในโรงพยาบาลสงฆ์นี้ ถ้าท่านมีความเข้าใจถูกต้อง ท่านควรจะมีความเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่าการเสียสละบริจาคนี้ แม้จะมากน้อยเท่าใดก็ตาม ล้วนแต่เป็นไปเพื่อการ

ทำให้ธรรมะยังคงมีอยู่ในโลกนี้ ทำให้โรงพยาบาลโลกยังคงเปิดอยู่ได้ในโลกนี้ และมีผลแผ่ไปทั่วโลก กระทั่งมนุษยโลก เทวโลก พรหมโลก ในเบื้องบน แลถึงนิริยโลกในเบื้องต่ำเป็นต้น. เพราะเหตุใด? เพราะเหตุว่า อำนาจหรืออานุภาพของธรรมะนั้น เป็นอย่างนั้นเอง! ถ้าหากว่าคนในโลกพากันไม่ประพฤติธรรมะแล้ว ความกระทบกระเทือนย่อมเกิดถึงเทวโลก คือว่าจะทำให้เทวโลกร้างไป ไม่มีเทวดาเหลืออยู่ในเทวโลก เพราะคนพากันไม่ประพฤติธรรมะแล้วไปเกิดในเทวโลก ดั่งนี้เป็นต้น.

ขอให้คิดดูถึงอานุภาพของธรรมะ ว่าครอบคลุมไปทั่วทุกมุมโลก ไม่เฉพาะแต่มนุษยโลกนี้ ด้วยเหตุฉะนี้แหละ การที่เราบริจาคทรัพย์หรือสิ่งใดลงไป อันเป็นไปในทำนองที่จะให้ธรรมะยังคงอยู่ในโลกแล้ว การกระทำอันนั้นของเราย่อมชื่อว่า เป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์แก่สิ่งที่มีชีวิตในทุกๆ โลกทีเดียว. เมื่อได้พิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ปีติและปราโมทย์ย่อมจะเกิดขึ้นในจิตในใจ เต็มไปด้วยความเยือกเย็น. ปีติปราโมทย์เหล่านั้นเอง เป็นเครื่อหล่อเลี้ยงเจตนาให้สมบูรณ์. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เจตนานั่นแหละเป็นตัวกรรมหรือตัวการกระทำ. เจตนาก่อนแต่ทำความดี เจตนาเมื่อกำลังทำความดี เจตนาเมื่อทำความดีเสร็จแล้ว หมายถึงความรู้สึกคิดนึกเมื่อก่อนทำ เมื่อทำ เมื่อทำเสร็จแล้ว ยังเป็นความมุ่งหมายที่ถูกต้อง พิจารณาดูแล้วยิ่งมีความพออกพอใจรู้สึกว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างแท้จริงอยู่ดังนี้แล้ว ก็ย่อมชื่อว่าได้รับบุญหรือได้รับกุศลอยู่ทุกเวลา ทำให้เป็นผู้ที่เต็มไปด้วยบุญ หรือมากไปด้วยบุญ

สมตามความปรารถนา เพราะอำนาจความที่มีเจตนาเต็มเปี่ยมฉะนั้น. เราจึงควรมีปัญญาเป็นเครื่องพินิจพิจารณาให้มองเห็นความจริง เพื่อให้เกิดปีติและปราโมทย์อันแท้จริง หล่อเลี้ยงเจตนาคือความรู้สึกในทางใจของเรา ซึ่งจะเป็นการบำบัดโรคซึ่งกำลังเสียบแทงจิตใจพร้อมกันไปในตัว พร้อมกันนั้นก็จะทำให้เจตนาเต็มเปี่ยม ให้บุญกุศลเต็มเปี่ยม มองเห็นประโยชน์อันเกิดจากการกระทำของเรานี้แผ่ไพศาลไปทั่วโลก เพราะเป็นการผดุงร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก กล่าวคือธรรมะให้ยังคงคุ้มครองโลกอยู่จริงๆ ดั่งนี้.

สรุปข้อความ ตามที่ได้บรรยายมาแต่ต้นจนปลายนี้ ย่อมได้ความว่า **ตัวแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น คือการกระทำของสัตว์ทุกตัวสัตว์ ที่เป็นไปเพื่อให้รอดพ้นจากอันตรายหรือความทุกข์ ตามที่ตนจะมองเห็นอยู่อย่างไร.** ตัวแท้ของศาสนามีอยู่ดังนี้ ไม่ว่าศาสนาไหน. เราจงยอมรับนับถือศาสนาของสิ่งที่มีชีวิต นับตั้งแต่มดปลวกขึ้นไป จนกระทั่งถึงของมนุษย์ หรือของเทวดาว่าเป็นศาสนาอันเดียวกัน ไม่มีความแตกแยกอันใด ผิดกันอยู่ก็ที่ยังมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูง เหมือนคนที่ยังมีอายุน้อย แล้วมีอายุมากขึ้นๆ เป็นลำดับๆ ซึ่งเป็นของธรรมดา ไม่น่ารังเกียจเดียดฉันท์แต่ประการใด. โดยเฉพาะศาสนาคือ **พระพุทธศาสนานั้น หมายถึงการกระทำที่จะถ่ายถอนเสียซึ่งกิเลส อันเป็นเหตุให้เกิดโรคอันสูงสุด คือโรคกิเลส ซึ่งเสียบแทงบุคคล ทำบุคคลให้มีความทุกข์ร้อน ทั้งส่วนตนและส่วนรวม. เมื่อผู้ใดเป็นผู้ที่ถอนความยึดถือว่าตัวตนได้แล้ว ก็เท่ากับเป็นผู้ถอนสมุฏฐานของโรคนั้นได้โดยสิ้นเชิง.** เราไม่

เคยรู้จักโรคอันนี้ เราไม่เคยรู้จักสมุฏฐานของโรคอันนี้มาแต่ก่อน จนกระทั่งพระพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้นในโลก เราจึงรู้.

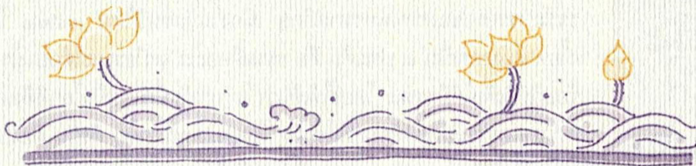
เพราะฉะนั้น เราจงถือโอกาสที่เรามีพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำนี้ บำบัดเยียวยารักษาโรคของมนุษย์ให้สูญหายสิ้นเชิงไปได้จริงๆ. พร้อมกันนั้นก็จะเป็นผู้สมัครสมานสามัคคีกัน ในฐานะที่ว่าชีวิตทุกชีวิตนี้นับตั้งต้นตั้งแต่สัตว์เดรัจฉานขึ้นไปถึงมนุษย์ ถึงเทวดา ถึงพรหมในเบื้องต้น แม้ที่สุดแต่สัตว์เบื้องต่ำ คือสัตว์ที่ตกอยู่ในอบาย ไม่มีความหมายที่แตกต่างอย่างใดกัน มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นสัญชาตญาณอย่างเดียวกัน. คือต้องการจะออกจากความทุกข์ทั้งปวง โดยหมดจดสิ้นเชิงอย่างเดียวกัน จงมีความรัก จงมีความเมตตา เหมือนอย่างว่าเป็นคนๆ เดียวกัน แล้วจงมีความร่วมมือกัน พร้อมเพรียงกัน ในการที่จะจัดให้โรงพยาบาลโลก กล่าวคือศาสนานั้นบำบัดโรคของโลก คือกิเลสของคนทุกคนในโลกให้หมดสิ้นไป แล้วอยู่กันอย่างมีความเยือกเย็นเป็นผาสุก ชนิดที่ไม่มีความสุขชนิดไหนยิ่งไปกว่าความผาสุกชนิดนี้. *เลิกความเข้าใจผิดโดยทุกอย่างทุกทางเสีย! เลิกความหวาดกลัวทุกอย่างทุกทาง ที่ไม่ควรหวาดกลัวเสีย! เลิกความไม่ละอายในสิ่งที่ควรละอายทุกอย่างทุกทางเสีย! เป็นผู้มีความตั้งใจจริงไม่หลอกลวงตัวเอง เป็นผู้เห็นแก่ธรรมะ เป็นผู้เห็นแก่ความจริง แล้วปฏิบัติให้มีความจริง มีความเด็ดขาดแน่วแน่ ในสิ่งที่ควรละก็ละให้เด็ดขาด ในสิ่งที่ควรปฏิบัติทำให้เกิดมี ก็ทำให้เกิดมีโดยสมบูรณ์.* ในที่สุดเราก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้ที่อยู่กัน

เป็นผาสุก สมกับที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ แลได้พบพระพุทธศาสนา และโดยเฉพาะเป็นกลุ่มแห่งชนชาติไทย ซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นของประจำชาติมาแต่ดั้งเดิม สมกับที่ชาวต่างประเทศเขาให้เกียรติยกย่องบูชาว่า เป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ที่กำลังได้รับความสุขจากพระพุทธศาสนาอยู่ทุกวิถีทาง.

ขอให้ความประสงค์อันนี้ จงเป็นผลสำเร็จ จงเป็นผลสำเร็จ จงเป็นผลสำเร็จ ด้วยอำนาจแห่งความที่เราทั้งหลาย มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยไม่คืนคลาย.

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา ขอยุติไว้แต่เพียงนี้.

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

แนะนำหนังสือ

หนังสือเล่มอื่นๆ ซึ่งบรรยายโดยท่านพุทธทาสภิกขุ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่อง **ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก** ในหลายแง่มุม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับศาสนาคืออะไร ความจำเป็นที่ต้องมีศาสนา โรคทางจิตวิญญาณเป็นสาเหตุให้เกิดโรคทางกาย พึงศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือเหล่านี้ได้

๘๐ บาท

บางแง่มุมของศาสนาในทัศนะพุทธทาส

อธิบายความหมาย ความสำคัญและจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของศาสนาอย่างละเอียดทุกแง่มุม โดยท่านพุทธทาสได้ชี้ให้เห็นว่า ศาสนาทั้งหลายในโลกย่อมมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ความรอด หรือระบบปฏิบัติที่ทำให้มนุษย์รอดพ้นจากทุกข์ได้นั้น คือตัวศาสนา ศาสนาเท่านั้นที่จะทำให้คนเราได้รับความสุข ทั้งทางกาย ทางจิต และทางวิญญาณ

คืนสู่ความถูกต้อง

อธิบายสาเหตุที่คนเราเป็นทุกข์ และเกิดปัญหาขึ้นมากมาย เพราะละทิ้งศาสนา พร้อมกับเสนอแนะให้ทุกคนหันมาทำความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักศาสนาให้ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม หรือตามวิถีทางอย่างวิทยาศาสตร์ เมื่อปฏิบัติได้ถูกต้องและสมบูรณ์แล้ว จะแก้ปัญหาทุกอย่างได้

๓๐ บาท

๒๐ บาท

ธรรมะคืออะไร (ธรรมพรปีใหม่)

ธรรมบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ เนื่องในวันขึ้นปีใหม่ ๒๕๒๒ โดยมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น คือ ธรรมคืออะไร จะมีธรรมะได้อย่างไร และข้อปฏิบัติเพื่อให้มีธรรมะ โดยชี้ให้เห็นว่า โลกทุกวันนี้กำลังเป็นโลกที่ตึงเครียด เพราะขาดธรรมะ ทำให้คนเป็นโรคจิต โรคประสาทมากขึ้น ดังนั้น ต้องปฏิบัติธรรมเพื่อให้จิตสะอาด สว่าง สงบ จึงจะแก้ได้

พุทธทาสภิกขุ

เดิมชื่อ เงื่อม นามสกุล พานิช

บุตรนายเซี้ยง และนางเคลื่อน พานิช

เกิดเมื่อ วันอาทิตย์ที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๔๙ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะเมีย ณ หมู่บ้านกลาง ตำบลพุมเรียง (ที่ตั้งเดิมของจังหวัดไชยา ก่อนเปลี่ยนชื่อเป็น "สุราษฎร์ธานี") ได้รับการตั้งชื่อว่า ด.ช. เงื่อม พานิช มีน้อง ๒ คน คือ นายยี่เก้ย หรือ ธรรมทาส และนางกิมซ้อย ด.ช. เงื่อม ได้รับการศึกษาเบื้องต้นแบบโบราณด้วยการเป็น "เด็กวัด" ที่วัดพุมเรียงใกล้บ้าน ก่อนกลับมาอยู่บ้าน และเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดโพธาราม จนถึงชั้นมัธยม จากนั้นย้ายมาเรียนมัธยมปีที่ ๒ ที่โรงเรียนสารภีอุทิศ ตำบลตลาด อำเภอไชยา

พ.ศ. ๒๔๖๕ ออกจากโรงเรียนมาช่วยมารดาทำการค้าเนื่องจากบิดาถึงแก่กรรมด้วยโรคลมปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๔๖๙ บวชก่อนเข้าพรรษาเมื่อ ๒๙ กรกฎาคม ได้ฉายา “อินฺทปญฺโญ”

พ.ศ. ๒๔๗๑ สอบได้นักธรรมเอก

พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นครูสอนนักธรรม ที่โรงเรียนนักธรรม วัดพระบรมธาตุไชยา (นายยี่เก้ย “ธรรมทาส” น้องชายเปิดคณะธรรมทานขั้นต้น โดยเปิดหีบหนังสือธรรมะให้คนยืมอ่านที่ร้านไชยาพานิช)

พ.ศ. ๒๔๗๓ เรียนบาลีที่วัดปทุมคงคา กรุงเทพฯ เขียนบทความชิ้นแรกชื่อ “ประโยชน์แห่งทาน” พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระอุปัชฌาย์ ปลายปีสอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๗๕ เดินทางกลับพุมเรียง เข้าอยู่วัดร้างตระพังจิก อันเป็นจุดเริ่มต้นสวนโมกขพลาราม เมื่อ ๑๒ พฤษภาคม (เดือนกรกฎาคม คณะธรรมทาน ตั้งขึ้นอย่างเป็นกิจจะลักษณะ)

พ.ศ. ๒๔๗๖ ออกหนังสือพิมพ์พุทธสาสนารายตรีมาส

พ.ศ. ๒๔๘๖ วางเงินซื้อที่บริเวณวัดธารน้ำไหล เมื่อ ๑๘ มีนาคม

พ.ศ. ๒๔๘๗ ย้ายมาจำพรรษาที่สวนโมกขพลารามแห่งใหม่ บริเวณธารน้ำไหลเขาพุทธทอง (สวนโมกข์ปัจจุบัน)

ตลอดเวลาที่บวชอยู่ ๖๗ ปี พุทธทาสภิกขุ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ศึกษาพระไตรปิฎกจนแตกฉาน และทำงานด้านการเผยแผ่อย่างเต็มกำลัง จนมีผลงานปรากฏเป็นที่ชื่นชมอย่างมากมาย เฉพาะงาน "ธรรมโฆษณ์" ที่มีประมาณ ๗๓ เล่ม ถือว่าเป็นคัมภีร์ที่จะเป็นแบบสำหรับผู้ต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นก็ยังมีหนังสือธรรมะเล่มอื่นๆ อีก เช่น **คู่มือมนุษย์, แก่นพุทธศาสน์, ตัวกู-ของกู, ตามรอยพระอรหันต์, ชุมนุมปาฐกถาชุดพุทธธรรม, ชุมนุมข้อคิดอิสระ, ชุมนุมเรื่องสั้น, ชุมนุมเรื่องยาว, ชุมนุมอภิลักขิตกาลพจน์ (ชุมนุมข้อคิดวันสำคัญ) หลักพระพุทธศาสนา, ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี** ฯลฯ จำนวนหลายร้อยเรื่อง ก็ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก จนได้รับฉายา เป็น "ผู้ปฏิรูปแนวทางการสอนธรรมะ" ช่วงศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ อย่างแท้จริง

นอกจากการทำหนังสือและการบรรยายธรรมะ ที่ท่านทำเป็นหลักแล้ว ท่านยังได้พัฒนาอาคารสถานที่ในสวนโมกข์ให้เป็นแหล่งศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริงเพิ่มด้วย เช่น โรงมหรสพทางวิญญาณ, สวนโมกข์นานาชาติ, ธรรมาศรมธรรมมาตา และธรรมาศรมธรรมทูต เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีชาวไทยและชาวต่างชาติไปศึกษาและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก

ประณิธาน ๓ ประการ
ซึ่งขอฝากไว้กับอนุชน

(๑) <u>การเข้าถึงหัวใจ ของศาสนาของตนๆ</u>

พุ. อิทัปปัจจยตา
ตถาตา
สุญญตา
ซึ่งทำไปสู่ไม่เห็นแก่ตัว ทุกระดับ.
ซึ่งเป็นจุดมุ่งของทุกศาสนา.

(๒) <u>การทำความเข้าใจ ระหว่าง ศาสนา</u>

ยังจะต้องมีหลายศาสนา
ต้องทำความเข้าใจเพื่อร่วมมือกัน
ทำการช่วย มนุษยชาติ
อย่าเปรียบเทียบเพื่อหาความแตกแยก
ถึงยุคหนึ่งจะมีเพียงศาสนาเดียว

(๓) <u>ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม</u>

วัตถุนิยม เป็นความรู้ที่ขาดสติปัญญา
เป็นทาสตาหูจมูกลิ้นกาย
มีสติปัญญาใช้อายตนะเพื่อการศึกษา
ให้วัตถุเพียงแต่รับใช้จิต
ให้จิตอยู่เหนืออำนาจสิ่งใดๆ
ความสุขที่แท้จริงอยู่เหนือวัตถุ.

สำเร็จเมื่อใด โลกก็เป็นนครอมตมหานิพพาน

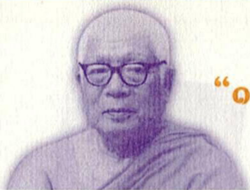

โครงการ

"๑๐๐ ปีชาตกาล สืบสานปณิธานพุทธทาส"

พุทธทาสไม่มีตาย

"สุขภาพใจ" สำนักพิมพ์ผู้เผยแพร่ผลงานคุณภาพของท่านพุทธทาสมาตลอดกว่า ๒๓ ปีนับตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง (๒๕๒๕) สร้างสรรค์โครงการ "๑๐๐ ปีชาตกาล สืบสานปณิธานพุทธทาส" ขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทิตาคุณและสืบสานปณิธานของท่านด้วยการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนออกไปให้กว้างขวางทั่วถึงและมีชีวิตชีวา ผ่านโครงการ และกิจกรรมย่อยต่าง ๆ โดยไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะการผลิตหนังสือและสื่อธรรมะเพียงอย่างเดียว โดยมีแนวคิดที่ถือเป็น "หัวใจ" ของโครงการดังนี้

๑. ยึดหลักการมีส่วนร่วม

๒. ธรรมะเหมาะกับคนทุกวัย

๓. ประกาศ "ความสุข" ตามแนวทางพุทธทาสอย่างเข้มแข็งและมีชีวิตชีวา

๔. ไม่เน้นเฉลิมฉลองยกย่องเชิดชูตัวบุคคล แต่เน้นลงลึกไปที่ "ปณิธาน, คำสอน และหัวข้อธรรม" เป็นหลัก

กิจกรรมคุณภาพ ภายใต้โครงการ
"๑๐๐ ปีชาตกาล สืบสานปณิธานพุทธทาส"

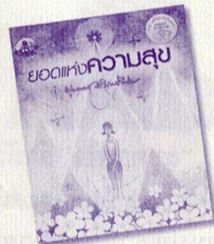

โครงการผลิตหนังสือและสื่อธรรมะ เพื่อการเข้าถึงของคนทุกวัย

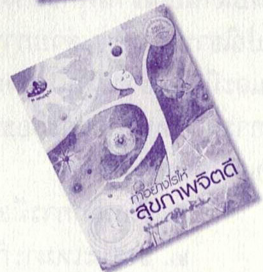

พุทธทาส ๑๐๐ ปี หนังสือดี ๑๐๐ เล่ม

รูปสวย อ่านง่าย ได้ข้อคิด ชีวิตเปี่ยมสุข

คือหนังสือชุดแรกนอกเหนือจากหนังสือชุดอื่นที่อยู่ในระหว่างการผลิต เช่น เพชรจากธรรมโฆษณ์, หนังสือเล่มพิเศษ "๑๐๐ คน ร้อยธรรม ๑๐๐ ปีพุทธทาส", หนังสือธรรมะสำหรับเด็กและเยาวชน ฯลฯ เพราะสิ่งที่สุขภาพใจ "ถนัด" และ "รัก" ที่สุดก็คือการ "ทำหนังสือ" ดังนั้น การทำหนังสือและสื่อธรรมะในโครงการ ๑๐๐ปีฯ ของสุขภาพใจจึงมิใช่ทำเพื่อ **"รำลึก"** แบบเฉพาะกิจหรือเฉพาะกาล หากแต่มุ่งสร้างสรรค์เพื่อ **"สืบสานปณิธาน"** ของท่านพุทธทาสซึ่งสุขภาพใจยึดถือและกระทำมาโดยตลอดกว่า ๒๓ ปี และจะยังคงทำต่อไป ด้วยความตั้งใจของชาวสุขภาพใจทุกคนคือ "เราไม่รีบ แต่เราไม่หยุด ทำไปตามกำลัง"

กิจกรรมปฏิบัติบูชาสำหรับครอบครัวสุขภาพใจ
และบุคคลทั่วไปที่ใฝ่ธรรม

โครงการ "พุทธบุตร พุทธทาส"

ไป-พบความสุข
กลับมา-สนุกกับชีวิต

สุขภาพใจส่งเสริมให้พนักงานและครอบครัวได้มีโอกาสไปปฏิบัติธรรมมาโดยตลอด ในปี ๒๕๔๘ เราได้เปิดโอกาสให้กับบุคคลภายนอกที่มีใจใฝ่ธรรม ได้ร่วมเดินทางไปพร้อมกับพนักงาน ของเรา โดยไปปฏิบัติและศึกษาธรรมะที่สวนโมกข์เป็นเวลา ๗ วัน เพื่อนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อความคิดที่รอบคอบ มีสติในการเผชิญหน้ากับความทุกข์ และมีความสุขกับการทำงานมากขึ้น

๗ วัน กับการได้อยู่กับตัวเอง ที่สวนโมกข์นานาชาติ
เดินทางทุกวันที่ ๑๘ ของเดือน ตั้งแต่พฤษภาคม ๒๕๔๘ เป็นต้นไป

กิจกรรมสำหรับนิสิต-นักศึกษา
เยาวชนคนรุ่นใหม่

โครงการ
"ตามรอยเมธี ๑๐๐ ปี พุทธทาส"

"ย่างก้าวที่ยิ่งใหญ่
เริ่มจากแรงบันดาลใจธรรมดาๆ"

กิจกรรมที่จะพานิสิต-นักศึกษา เยาวชนคนหนุ่มสาวและผู้สนใจไปสัมผัสกับชีวิตคนธรรมดา ๆคนหนึ่งที่เคี่ยวกรำตนเองอย่างเข้มข้น ฝึกฝนตัวเอง อย่างจริงจัง ไม่ย่อท้อในวัยหนุ่ม จนก้าวไปสู่ความเป็นอริยะในที่สุด ตามรอยอดีตและปณิธานแห่งธรรมของ "พุทธทาสภิกขุ" ผ่านสถานที่ตั้งแต่เกิด-เรียน-บวช-จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ย้อนเวลากลับไปศึกษาสวนโมกข์ในอดีต เพ่งพินิจสวนโมกข์ปัจจุบัน เพื่อเป็นแรงบันดาลใจเป็นกำลังใจในการ **"ไปต่อ"** กับชีวิตอย่างมีหลักคิดและมีพลัง

สนุกสนานกับการเรียนรู้ตลอด ๒ วัน ๒ คืน
เริ่มพฤษภาคม ๒๕๔๘ - พฤษภาคม ๒๕๔๙

๔

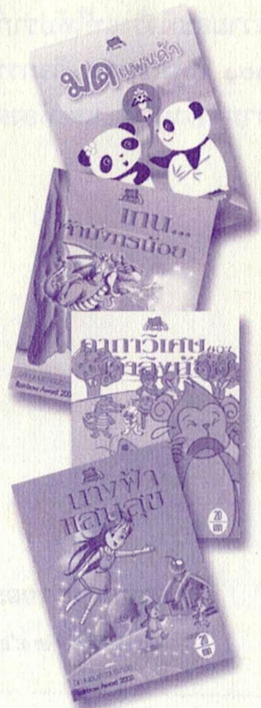
กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

โครงการ "ประกวดต้นฉบับหนังสือนิทานสีรุ้ง ครั้งที่ ๓"

แนวคิด **"เด็กดีมีธรรมะ"**

อ่านสนุก สร้างสรรค์คนดี มั่งมีจินตนาการ นิทานสีรุ้ง

กิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการเขียนและการอ่าน "นิทานของคนไทย เพื่อเด็กไทย" จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และในครั้งที่ ๓ นี้ตรงกับวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีชาตกาลของท่านพุทธทาส โครงการประกวดต้นฉบับหนังสือนิทานสีรุ้งจึงใช้แนวคิดในการประกวดว่า **"เด็กดีมีธรรมะ"** เพื่อใช้ "นิทาน" เป็นสื่อคุณธรรม สื่อเรื่องราวอันแสดงถึงหลักธรรมสากล ซึ่งเป็นหัวใจของทุกศาสนา เพื่อให้เด็กหรือยุวชนของเราไม่ว่าศาสนาใดมี "นิทานคุณภาพ" ที่ช่วยกล่อมเกลา ส่งเสริมความดีงามเอาไว้อ่าน เพื่อสันติสุขของสังคม สมดังที่ท่านพุทธทาส กล่าวไว้ว่า "ศีลธรรมของยุวชน คือสันติภาพของโลก"

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมทางด้านวิชาการที่ สุขภาพใจ ร่วมกับภาคีสมาชิก เครือข่ายและญาติธรรมในอีกหลายหน่วยงาน หลายองค์กรที่จะร่วมกันจัดขึ้นเพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรมอันดีงาม เพื่อประกาศ **"ความสุขอันประเสริฐ"** ความสุขที่จริงแท้ให้ปรากฏแก่ชนร่วมสมัย อาทิ นิทรรศการ ๑๐๐ ปีพุทธทาส, กิจกรรมเสวนาทางวิชาการ, เสวนาย่อยตามร้านหนังสือและห้องสมุด, ศูนย์เผยแผ่ผลงาน ฯลฯ

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมหรือสนใจเข้าร่วมโครงการ

ติดต่อ ๐-๒๔๑๕-๒๖๒๑, ๐-๒๔๑๕-๖๗๙๗ ต่อ ๘๐๖

www.booktime.co.th

ศาสนา *คือ* โรงพยาบาลโลก

โลกนี้มีศาสนาแต่เพียงศาสนาเดียว คือ
ศาสนาแห่งการกระทำเพื่อให้หลุดรอดจากความทุกข์
ตามที่ตนเห็นว่าความทุกข์นั้นเป็นอย่างไร, และเป็นสิ่งที่
ควรได้รับความเคารพนับถืออย่างสม่ำเสมอกัน
ไม่มีความรังเกียจเดียดฉันท์ซึ่งกันและกัน
นี่แหละคือตัวแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา.

พุทธทาส อินทปัญโญ

สุขภาพใจ

AA0107
ISBN 974-409-722-1

9 789744 097224
35.-
ศาสนา และปรัชญา

ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก พุทธทาส อินทปัญโญ
พุทธทาส ๑๐๐ ปี หนังสือดี ๑๐๐ เล่ม